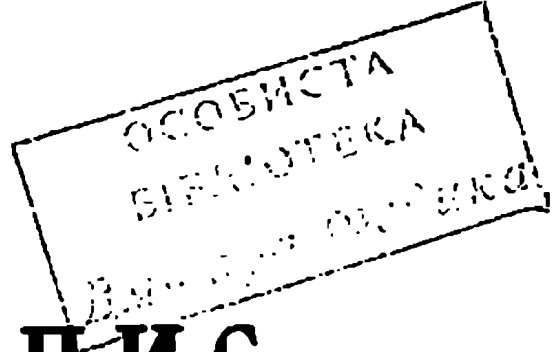

ЛІТОПИС
Бойківщини
LITOPYS BOUKIVSHCHYNY

*Піврічник, присвячений дослідам історії,
культури й побуту бойківського племені*

Ч.: 3-4 (26-27) ЗСА — КАНАДА
Вересень - грудень 1972

ЛІТОПИС

Бойківщини

LITOPYS BOYKIVSHCHYNY

*Піврічник, присвячений дослідам історії,
культури й побуту бойківського племені*

Ч.: 3 - 4 (26 - 27)

Видає Г.У. Товариства
„БОЙКІВЩИНА”
ЗСА — Канада

Вересень - грудень
· 1972

ЛІТОПИС БОЙКІВЩИНИ
орган Г.У. Товариства „Бойківщина”
у Філадельфії, Па.

Редактор: проф. Олександр Бережницький

Адміністратор: мгр. Мирон Утриско

Адреса Видавництва й Адміністрації
„Літопису Бойківщини”:

"BOIKIVSCHYNA"

2222 Brandywine St. Philadelphia, Pa. 19130 U.S.A.

Друкарня Видавничої Спілки з обм. пор. „Гомін України”
140 Bathurst St., Toronto 2 B, Ont. Canada

Ярослав Рудницький

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ БОЙКІВ

На тему назви бойків висловлено вже цілий ряд різних гіпотез. З огляду на спосіб підходу можна поділити їх на:

- а) гіпотези історичного характеру,
- б) гіпотези етнографічного характеру,
- в) гіпотези мовознавчого характеру.

(а) Найдавніша історична гіпотеза походить від П. Шафарика: „Про землю замешкалу Бойками” (Часопис Чеського Музею X, 1837). Покликуючись на згадку цесаря Костянтина (Багрянородного) про землю, звану боїкої, він старається ідентифікувати її із сьогоднішньою Бойківщиною. Цей здогад прийняли й розвивали далі: Д. Й. Вагилевич в праці „Бойки, русько-слов'янське плем'я в Галичині” (там же, XV, 1841), Г. Бідерман в розвідці „Мадярські Русини” (Інсбрук 1862, т. II), Й. Целевич у статті „Дещо про населення Угорської України” („Правда” 1868, с. 418), О. Патрицький „Звідки пішла назва Бойки?” („Діло” 1894, ч. 255) і, вкінці, І. Франко в „Житті і Слові” (1895). Всі вони приписували назві бойки кельтське походження, утотожуючи бойків з плем'ям старинних боїв.

З історичного погляду сумнівно висловлювався про ці тези М. Грушевський в „Історії України-Руси” т. 1, вид. 2, 1904, ст. 186. Він був тієї думки, що згадку Костянтина (Багрянородного) слід скоріше застосувати до жителів Бойогемії — сьогоднішніх Чехів, чим до карпатських бойків.

(б) З етнографічного погляду займалися тією назвою А. Петрушевич в праці „Археологічні знахідки коло города Галича” (Вістник Народного Дому” 1882, ч. 618) та І. Наумович у статті „Про галицьку Русь” („Слав. Збірник” III, 1875, с. 31). Виходячи із цього założення, що бойко є відважний і хоробрий на війні, виводили вони цю назву від прикметника „бойкий” — хоробрий.

Цілком у іншому напрямі йшли здогади І. Любич-Червінського „Задністрянська околиця між Стриєм і Лімницею” (Львів 1811, с. 148). Назву бойко виводив він від „бояка” — „тяжкуватого вола”. Цю тезу приймали Л. Голембйовський — „Нарід польський, його звичаї і забобони” (Варшава 1830, с. 114), та В. Поль — „Дещо про північні узбіччя Карпат” (Краків 1851, с. 190).

(в) Вкінці до голосу в тій справі прийшли мовознавці І. Верхратський в праці „Звідки походить назва Бойки” (Архів Ягіча XVI, 1894, с. 591) і „Звідкіля взялася назва Бойки?” („Діло” 1894, ч. 263), дещо пізніше В. Охримович у статті „Звідки взялася назва Бойки?” („Життя і Слово” III, 1895, с. 143). Перший твердив, що назва та подібно, як племінна назва лемків, сотаків, чакавців і ін. є пов’язана з певною мовною прикметою, а то з частим уживанням бойками слова „бой, бо-є” в значінні „так, так є”. Це слово постало, на думку Верхратського з бо і є, так як бая з ба і а. Охримович піддержує цей погляд Верхратського, лиш модифікує його погляд про генезу „бо-є”. Він виводить це слово з отримання трьох висловів „бо+і+є” і пояснює при тій нагоді їх значення. Раз — як вислів афірматичний н.пр. у реченні „того уже боє злодій” (що означає: він в дійсності злодій), то — як вислів інтеррогативний н.пр. „бо-є, дав ти жуковину?” („чи дійсно дав тобі перстень?”), вкінці як вислів пригадочний н.пр. „казала бо-є Олена бись купив ї заплітки” („ага правда, говорила Олена, щоб ти купив їй стяжки”).

Без більшого відгомону залишились здогадні пояснення вислову „боє” у відношенні до назви бойків А. Озаркевича. На його думку, вислів цей постав зі скороченого слова „Богойку” — „О Боже милий” (пор. „Життя і Знання” 1932).

Новіші мовознавчі праці поширюють тезу Верхратського кількома дрібними додатками. Досліди Рабій-Карпінської потвердили часте вживання бойками вислову „боє” з різними значеннями, залежно від думки складу. Особливо важливим є спостереження авторки, що ті, що не вживають вислову „боє”, говорять на своїй сусідів, що „бойкають”. Таке чула в Зубриці, де пастушки насмівались з хлопця з Ільника, пов. Турка, говорячи: „Ти інницький бойку, що так бойкаєш, боє підеш, боє зажену, боє забув, боє з’їм і усяке”. То ж вживаючи слова „боє”, мимо наголошуваного є, значить не „бо скати”, лиш „бóйкати”, і звідси той, що вживає часто цього слова — „бойкає”, називається бойко. За цією мовознавчою тезою промовляє ще одне. В назві „бойко” мож-

на завважити брак переходу о на і — в протилежність фонетичним правилам. Коли б цей вислів походив від давньої назви боїв, чи вислову „бій” (архаїчне бой) — голосний о перейшов би без сумніву в новому вислові на „і”; у висліді ми одержали б якесь „бійко” (чи архаїчне буйко). Зв'язок між висловом „бо-е” і назвою бойко, отже позафонетичний чинник — психологічний, спричинив, що „о” не перейшло на „і”. Подібно є зі словом „лемко”, яке тісно лучиться з висловом „лем”, лиш голосний „е” не перейшов на „і”.

В дальшому слід навести від'ємно-чуттєвий відтінок назви бойко, дещо зневажливий, який прямо став негативним епітетом.

Самі мешканці Бойківщини уникають цієї назви і, коли я їх питав про бойків в різних сторонах, постійно відповідали, що бойки живуть у сусідньому селі, але не в їхній місцевості. Генеза від'ємного враження тієї назви не лежить у ній самій. Дуже правдоподібно, що зневажливе відношення сусідніх низинних племен до бойків, як жителів гір, віддалених від низинних культурних осередків, перенеслося з часом на назву племені й вона, у висліді, стала поволи набирати зневажливого характеру. Пригадати б такі подібні переходи значення назв племінних н.пр. „гуни” — варвари, в Польщі — назви „гураль”, „кашуба” і ін., що виступають у деяких місцевостях як образливі й мають характер негативних епітетів.

(За згодою автора переклав із його докторської дисертації „Географічні назви Бойківщини” (1937) — уступ „Про назву Бойківщина, бойківський, бойко”, стор. 3-7, — м-р. Мирон Утриско.).

Наприкінці містимо в оригіналі пояснення назви бойко, що його знаходимо в *Етимологічному словнику української мови* (Ан Етимолоджікал Дікшонері оф ди Юкрейніян Ленгвідж, том I, Вінніпег 1962-1972), стор. 162: БОЙ!, БОЙЄ! Wd. see бóйко.

БОЙКО 'Boiko (inhabitant of the central region of the Carpathian Mountains)', ModUk.; Cz., Slk., Po. *Bojko*. — Deriv. бойкіня, бойчіха, бóйківський; Wd. бóйкати (Бойк. 5-6); FN. Бóйко, Бóйків, Бойкévич, Бойкún, Бойцún, Бойченюк, Бойчук, а. о. (Лукань ЛБ. 4, 12-20), MUK. Бойченко (1654 Тупиков 482); GN. Бóйки, Бóйківці, Бóйківщина.

Derived from бой!, бойє! (— *bo-i-je*) '[it is] really so!', an ex-

pression often used by the population of this region (:*bójkajut*"), Рабій Spraw PAU. 38 : 6, 16 - 18, Верхратський Archiv 16, 591 - 594, Дѣло No. 263 - 265/1894, Охримович ЖіС. 3, 143 - 146, Франко *ibid.* 146 - 149, Вгусекнер 35, Рудницький ЖіЗ. 7, 209 - 210, (extensively:) Бойк. 3 - 7, Скорик ЛБ. 1, 6 - 23, Гуркевич *ibid.* 172 - 173, Зілинський *ibid.* 10, 75 - 77; there are other (outdated) explanations: Šafarik relates *бóйко* directly to Сe. *Voïkoi* found in Constantine Porphyrogenitus (X c.), *сСМ.* 10, 23 - 26, being followed by Вагилевич, *ibid.* 15, 30 - 72, Biedermann, 2, 25, Целевич, Правда 1868, 419 - 419, Партицький, Дѣло No. 255/1894, Pergwolf Archiv 7, 617 - 618, a. o.; this explanation is rejected by Грушевський 1, 186 - 187, Верхратський 1. c., a. o.; equally inconceivable is the derivation from *bojak* 'lazy ox', Lubicz-Czerwienski 143, as well as from *бóйкий* 'brave', Петрушевич, Вѣстникъ НД. No. 618/1882, Наумович, СлСб. 3, 31 - 43; further, the name cannot be connected with *Бóйку!* — *Бóгоньку!* 'oh Gott!', ЖіЗ. 5, 148, nor with *сй Бóгу!* 'by Gott', Огоновський 160, Желеховський 1, 37.

Микола Фляк

МІСТО САМБІР У XV—XVI СТОРІЧЧЯХ

1422 року самбірським, старостою став Сташко з Давида. Він дав вирок у спорі перемиського владики зі селом Стрілки за землю на Лисовицях. Документ той „видано 21 генваря в Погоничі". Як бачимо, хоча від т. зв. „заснування" міста Самбора минуло 32 роки, Самбір все таки звався Погоничем.

На підставі документів з часів Сташка „Польський географічний словнік" подає, що в той час у Самбірщині існували такі села: Тершів, Сушиця, Созаня, Бачина, Торгановичі, Торчиновичі, Страшевичі, Морозовичі, Ваневичі, Городище, Ступниця, Бабина, розуміється, Спас і міста Старий Самбір і Стара Сіль, де був також монастир Василян (на місці нинішнього ринку).

I.

ПОЛЬСЬКИЙ НАТИСК

На західно-українській землі, захопленій Польщею, раз-у-раз зростає безправ'я. Уряд і польська шляхта під різними претекстами відбирають землі від бояр, церков і монастирів. Уряд роздає землі польській шляхті або продає німецьким колоністам. Це викликало скаргу бояр, що ще не перейшли на латинський обряд, та руського священства до Ягайла 1433 року. Тоді Ягайло видав акт, котрим зрівняв руську шляхту і бояр з польською шляхтою. Наслідник Ягайла († 1433) Володислав III, радіючи Фльорентійською унією, в котрій участь брали ієрархи Греції й України, зрівняв священство руське з латинським. Зрівняння ці — і перше, і друге — лишились тільки на папері.

Навпаки, коли з Фльорентійської унії ніщо не вийшло, зросли репресії не тільки проти Церкви, але також проти бояр, що залишилися при своїй вірі, а далі проти наших міщан і селян. Міщанам заборонено поселюватись в обсязі мурів міста. Вони могли мати дома тільки на передмістях або в окремій ділянці чи „руській” вулиці. Селянство, що за княжих часів було вільним, почали змушувати до паньщини.

Король, хоч видавав закони й вироки, часто не мав сили своїх законів проводити в життя. Про тогочасне життя польський історик Владислав Лозінський у книжці „Правем і левем” написав так: „Вбивано одверто і скрито по домах, дорогах і міських ринках, на соймиках і з'їздах, бенкетах, навіть у судах, вбивано за щонебудь і вбивано безкарно”.

Року 1439 спроваджено перших мазурів і поселено їх під Самбором. Король Володислав II дав їм великі полекші і низький податок: тільки 2 гроші від лану. Самбором правив у той час Пьотр Одворонж, званий старостою самбірським і галицьким. Приблизно з того часу походить міський водопровід, побудований з дубових смолених рур. Воду до проводу брали з околичних джерел у Дубравці і Бісковичах. Вода з джерел, силою різниці висоти, спливала до центрального водопроводу, котрим діставалася до міста. В місті голоний провід закінчувався басейном. Таких басейнів було в місті кілька.

З 1402 року походить перша згадка про костел у Самборі. Чи це була колишня церква, котру, за тодішнім звичаєм, перемінено на костел, невідомо. Той костел, як каже д-р Будзиновський („Кроніка мяста Самбора”), Самбір, 1891, стор. 15), вдова по Спитку казала того року (1402) відновити, а водночас потвердила даровизну тодішнього самбірського вїйта Гануса Шида в користь костела, даровизну старого рибного ставу. Згадки про руську церкву в Самборі нема аж до 1554 р., коли королева Бона дала перемиському владиці А. Радилловському дозвіл на будову під умовою, щоб він вздовж церковної посїлости збудував мур з вежею, що включно з муром мала служити до оборони міста. Годі припустити, що від 1241 р., коли мешканці Старого Самбора поселились у теперішньому Самборі, аж до 1377 р., себто до часу окупації Самбора поляками, русини були без церкви, тим більше, що в околиці було багато монастирів.

Через латинських ченців Самбір стає форпостом латинізації й полонізації. 1406 року там засновано монастир домініканів, 1474 року спроваджено бернадинів, 1621 р. — бригідок, а в 1698 р. — єзуїтів.

У літі 1423 р. король Ягайло знову побував у Самборі; тоді село Вербіж одержало від нього право на самоврядування, себто магдебурське право. Ще два рази, 1431 р. і 1432 р., Ягайло приїздив до Самбора. В час останнього його перебування перемиські шевці добились „привілею”, а саме польський король дав руським шевцям право займатися своїм ремеслом! Цей королівський дозвіл даний 4 серпня 1532 р.

До Самбора 1439 р. приїздив теж Ягайлів наступник Владислав Варненчик. Його наслідник Казимир Ягайлончик перебував у Самборі довго в час полагоджування спору між Литвою і Польщею за українські землі. Йшлося про місто Луцьке: щоб по смерті тяжко тоді хворого Свидригайла місто те дісталось Польщі. Щоб переконати короля, прибули висланці матері короля: кардинал Олесницький, каштелян Іван Лігенза і відомий історик, краківський канонік Ян Длугош. З Коломиї до Самбора приїхала тітка короля, щоб просити у нього помочі проти Стефана Молдавського, перед котрим вона втекла зі сином своїм Олександром, Була вдовою по молдавським „господарі” Іллі. Король, мабуть, допоміг їй, бо вже на другий рік Олександр володів у Молдавії.

II.

НАСКОК ОРДИ

Рік 1498 був трагічним в історії Самбора, В час татарсько-турецького наскоку місто було знищене і спалене. Турки забрали з Галичини понад 100 тисяч ясиру. На згарищах повстає поволі нове місто. Спалений був тоді також княжий замок, що був на замковій площі, найвищим місці Самбора (проти фарного костелу). Польська окупаційна влада збудувала новий замок в іншому місці, і вже мурований. Це примусило тодішнього управителя міста Криштофа Одворонжа Шидловського бл. 1530 року обводити місто муром, валами і ровами. Частину тих мурів буде власним коштом наш владика перемиський Радиловський як за плату за дозвіл королеви на право поставити в Самборі церкву.

Вали й мури будовано коштом населення і різних податків. Вже 2-го лютого король Жигмонт I. впроваджує мито від купецьких і жупних возів, а дохід з того мита призначає на фортифікування міста. Було ще т. зв. копитне, а саме три щеляги від коня, вола чи іншої худобини. Ці гроші призначено теж на цю ціль.

7 грудня 1542 р. король прихилиється до прохання самбірських міщан і дозволяє їм відновити міські водотяги, розуміється, на їх власний кошт, а для вдержання водотягів і мурів міста в доброму стані дає міській управі право брати різні оплати, як „рурне" та інші.

Не тільки самбірських русинів переслідували поляки. Діставалося теж жидам. 1551 року заборонено жидам торгувати у торгові дні, себто понеділки і четверги. Дозволено їм брати участь тільки в ярмарках, котрих було п'ять на рік і тривали по 14 днів. Уже 1542 року в наслідок скарги християнських купців король Жигмонт наказує жидам покинути місто і суворо забороняє поселюватися в ньому. Гідним уваги з тих часів є факт призначення єпископа. Казимир Ягайлончик на престіл православного єпископа в Перемишлі призначив людину не тільки світську, а військову: за „віддані королеві діла". Тим єпископом 1467 року став Йоан Бірецький, гербу Гоздава.

Невпинно, але без вислідів український народ обороняв свою церкву і свої природні права. 1497 року перемиський владика подає королеві Ольбрахтові скаргу, що суди в спорах з латинниками не приймають свідчень православних,

що від русинів вимагають вищої такси, що по смерті русина його майно не оберігають, що змушують русинів святкувати латинські свята. Король наказує припинити надужиття, але щодо свят наказує русинам святкувати латинські свята. Міські радні у своєму виправданні перед королем звуть християнами тільки латинників (про це в праці А. Добрянського, стор. 32).

III.

КОРОЛЕВА БОНА

По вступленні Жигмонта I. на трон 1506 року, господинею наших Самборів стає його жінка королева Бона. Вона сплачує родину Одвонжів, котру ненавиділа не тільки шляхта, а й усе населення. Вона часто бувала в Самборі: в старому Самборі, і в Спасі.

Старий Самбір, званий теж Старим містом, почав занепадати, коли центр тяжіння перейшов на місто Самбір Погонич і коли торговельний шлях з Перемишля пішов скорочено з Добромиля на Самбір, а не через Жирів, Стару Сіль і Старий Самбір. Рятував його тільки шлях на Угорщину, котрим йшла торгівля винами та деякими виробами. Місто відживає 1553 року, одержавши маґдебурзьке право (Стшетьська-Ринберґова, стор. 60).

Королева Бона фундує в Старому Самборі римо-католицьку парафію, відновляє замок на Повалиську, побудований, мабуть, королем Данилом по спаленні міста татарами, а також замок, чи мисливський домок на т. зв. Замковій горі. Із збережених історичних джерел годі устійнити, чи з княжих часів, а може, ще з-перед княжих часів існуючий на тій горі замок був знищений, розібраний чи спалений. Королева Бона, як каже народний переказ побудувала чи відновила там мисливський домок. Розкопи, що їх робив д-р Кобільник перед другою світовою війною, не дали надзвичайних вислідів. Зрештою, були вони дуже поверховні, (див. „Літопис Бойківщини”). Більш корисні були б, хай і поверховні, розкопи на місці, де стояла катедра і монастир, але, на жаль, власники не погодились на розкопи. Володіла Королева Бона не тільки самбірськими королівськими добрами, але також околицями Турки. Про її побут в селі Ільнику остався переказ. Коли, мовляв, у повозці ко-

ролеви зломалось колесо вона післана до найблищого двора Ільницького-Занковича, щоб він прийшов їй з поміччю. Ільницький місто помочі мав відповісти, що вона є королевою в своїх добрах, а він є королем у своєму селі і жодних розказів королеви не приймає*), Тяжко помстилась королева. За її старанням комісія в 1538 р. розграничує королівські села від сіл шляхоцьких і тоді, взгл. в слідуючому році Ільницькі, Яворські і Турецькі тратять 10 сіл добре загосподарованих протягом понад 100 літ, бо наданих їм Ягайлом ще в 1438 р. Що переказ, про зухвалість Ільницького, видумано для оправдання безправного позбавлення нашої руської шляхти її загосподарованих сіл, це більш як правдоподібне, бо 30 разів покривджені вносили скаргу до польського сойму, але справедливости не знайшли. Позбавлено їх не тільки майна, але кожен безкарно міг вбити їх, як про це розказус повновласть, котру 29 листопада 1572 р. ця покривджена шляхта дала Миколі Тарлови, щоб заступав їх на королівській елекції і упоминався про їх кривди. Нащадків родини Тарлів мені довелося стрінати в 1930 роках в Пйотркові Трибунальським. Не стало мужеського потомка. Були тільки дві дочки. Одна незамужна, котра жила з мамою в Пйотркові, а друга замужна за австрійського старшину перебувала десь в Югославії. Родина була свідома, що походить з Бойківщини, а свідками її колишньої слави і значіння були родинні портрети, та пам'ятки які сягали XVI і XVII ст. Жалую, що тоді не поцікавився їх родинним архівом. На Бойківщині в селі Матькові остав по тій родині спомин, двір званий „Терлівкою”, одинокий слід по колісь нашій шляхетській родині. Для точности додати належить, що Ільницькі і Яворські це, як стверджують найстарші документи, коліно Турецьких, а назву прибрали вони в XV ст.

Шляхотськими селами в тому часі були: тоді ще село Турка (містом стає Турка щойно в 1730 р.), Явора, Ільник, Завадка, Ясінка, Волосянка, Ісаї, Ясениця та Висоцьке Нижне. Були ще два села а це Михасьова Воля та Борисова Воля, але знищені цілковито татарами вже не відбудувались. Закладання, взглядно існуючих вже вільних осель організація в села почалась на добре між 1510—1570 роками**),

*) Владислав Пульнарівіч: У зьрудел Сану, Стрия і Днестру (Гісторія повяту турчаньського) Турка 1929, ст. 12.

**)Цитований В. Пульнарівіч ст. 17.

- Вже в 1511 р. Розлуч стає селом,
 " 1519 " Борисова Воля, Лімна, Вовче, Мшанець,
 і Лужок Горішний.
 " 1527 " Рип'яни і Міхновець.
 " 1530 " Хащів.
 " 1532 " Лопушанка Хомина.
 " 1537 " Тарнова Горішна і Боберка.

Це були мабуть села вільних селян, в котрих переважали збігці перед татарами, та наші поселенці з Буковини, котрих часто звали волохами. Тут з селами цілковита аналогія як з оснуванням міста Самбора через Спитка з Мельштину, котрий зміняє назву міста Погонич, в котрому були лазні, купецькі лави, а правдоподібно навіть замок, на Самбір, що деякі історики силуються доказати, що це він заложив це місто.

IV.

ВИГЛЯД МІСТА

З давніх часів знаємо, що в Старім Самборі 1568 року було 62 доми, в чому 14 належало до безземельних міщан (ремісників і купців) а 48 до міщан-рільників. Це були доми в обведенім валами місті. На передмістях було в той час 70 домів чи господарств, при чому десять власників домів були ремісниками без поля.

Місто мало тоді дві брами: Перемиську і Спаську. Перша була там, де тепер аптека. Потік, що пливе попри церковну резиденцію та між кузнею Зибликевича і хатою Важного (перед першою світовою війною) і перетинає вулицю за аптекою, плив білше на південь та впадав до Дністра. Вода коритом нинішньої млинівки з малими тільки змінами. Потік при Перемиській брамі, завдяки довколишнім лісам, мав кільканадцять разів білше води, як тепер. Він наводнював оборонний рів.

Друга брама була там, де був т. зв. будинок Рисі, що перед другою війною звався будинком Лермана.

1707 року лютує в місті страшна пощесть, так що за дуже короткий час умерло 326 людей. Порожні стояли хати. Зі 125 хат, по пощесті, тільки в 46-ох жили люди.

Владика Радилівський виконав зобов'язання: збудував вежу з охоронним муром, також браму. Переборов усі пе-

репони і труднощі латинників Самбора (його помічник був арештований), але на будову церкви не стало засобів. Поставив, отже, маленьку дерев'яну церковцю, котра простояла аж до 1738 р., коли Ілля Комарницький, дідич села Радлович, збудував нинішню муровану церкву.

1568 року Самбір мав 4025 мешканців. Отже Самбір забрав Старому Саборові не тільки назву, а й мешканців. Всіх домів у місті було 536. Жидів у той час було 1500 душ.

У Самбірській землі (економії) 1565 року постає п'яте місто, а саме Жигмонт-Август дозволяє Тарлі (один з найстарших боярських родів, гербу Топір, спольщений по зайнятті Галичини поляками) заснувати місто Ляшки Муровані. Це нагорода за заслуги у війні з Москвою. Місто одержало магдебурське право.

КРИЗЬ СТОРІЧЧЯ НЕДОЛІ — НАЗУСТРІЧ НОВОМУ ЖИТТЮ

Після горезвісної Люблинської унії (1569 р.) починається справжній наїзд польської шляхти на українські землі, навіть на найдальші.

Польська дослідниця Стшетельська-Гринбергова (стор. 179) каже: „Життя Речіпосполитої переноситься на схід, на Русь нещасну. Шляхтич з бідного Мазовша, коли біда йому докучила, на мажу (довгий критий полотном віз) складав дітей і мішки проса і їхав у світ незнаний, на Україну”. І додає: „Ця хвиля переселення польської шляхти на схід почалася вже в половині 14 ст.” Щедро королі роздавали підбиті землі, відбираючи їх у правних власників: бояр, наших церков і монастирів. Найбільших переслідувань Русь і руський обряд зазнали за часів Жигмонта III.

ШЛЯХТА І ТАТАРИ

Із заходу сунула на Україну шляхта, а зі сходу раз-у-раз наскакували татари. Татарський наїзд був 1575 року, а потім ще один — 1594 року. Страшну руїну залишили татари на Самбірщині.

М. Горн видав недавно в Пальщі цікаву працю п. з. „Економічні наслідки татарських наїздів 1605—1633 р. на Чер-

вону Русь". Дослідник зібрав дані тільки про період 28 років, коли було аж 25 татарських наскоків на Галичину, яку Горн зве Червоною Руссю. Таблиці, складені Горном, свідчать про неймовірне горе того часу.

Мимохіть виникає питання: як могла польська держава допустити до таких частих наскоків татар на наші землі? Відповідь на це питання дав тодішній польський літописець: „Магнати і шляхта гноблять одні одних грабунками і пожежами, а в королівстві польським є немало й таких, що хочуть, щоб не було жодного короля, щоб коронні добра забрати на свою власну користь. Тому страшне гноблення бідних, занепад справедливости” (цитата з праці Павла Ясеніци „Польска Ягелльонув”, 1964, стор. 52).

Безнастанна анархія в магнатській Польщі довела до того, що кількадесять тисяч татар держали століттями Польщу в шаху. Борошило її наше козацтво, і тому татари, як подає вже цитований Горн, ішли переважно т. зв. волоським шляхом, а жертвою їх наїздів були передусім Покуття, Бойківщина та частинно Львівщина. Стефан - Марія Кучинський у праці „Студия з дзеюв Европи всходней” (Варшава, 1965, стор. 229) уважає, що всі разом татарські орди могли мати не більш як 60—80 тисяч війська, а все ж так склалася історія, що велика Польща не була в стані оборонити перед ними своїх границь.

Згадаймо сумну народну пісню: „Щось ся в полі забіліло, / Ой чи гуси, чи лебеді? / Тепер гуси не літають, а лебеді не пливають. / То татари полон женуть: / Один полон з жіночками, / другий полон з дівочками / Третій полон з діточками... Співали цю пісню в наших селах ще перед другою світовою війною! Друга дуже поширена пісня — це „Пасли пастирі вівці на горі”.

Треба справді з подивом оцінювати живучість та витривалість нашого народу, що жив, як горох при дорозі, але таки вижив. Крім польських напастей, крім татарських наскоків, наші села мали ще одного ворога: малярських розбійників. Цілі ватаги нищили наших селян та їх добро. Лісом і кущами заростали місця, де раніш були села, що їх знищили і спалили малярські розбишаки.

Спілку з ними мали деякі малярські магнати. Наприклад, в околиці Гуменьова родина Другетів де Гоммонай, була гніздом розбійників, званих „бескидниками”. Звісним був також Станіслав Стадницький, званий Ланьцутським чортом. Його союзники, звані „сабатами”, йдучи із Семигороду

йому на допомогу, пограбували наші церкви, монастирі і майже всі довколишні села, сіючи кругом пожежі і смерть.

Були і наші рідні опришки, Декотрі з них мстились за переслідування народу, інші — за релігійне переслідування; були й такі, що дбали тільки про наживу і грабунок.

МАРИНА З САМБОРА

Живучи в хаосі, керівники польської держави плекали фантастичні мрії. Свідчить про це історія Дмитра Самозванця, претендента до московського трону. Той, як відомо, оженився з Мариною Мнішківною, дочкою самбірського старости. Князь Константин Вишневецький, привіз згаданого Дмитра у дім свого тестя, самбірського старости. Дочка господаря Марина впала гостеві в око, і починається велика інтрига, в котру вмішані не тільки батько дівчини, а теж латинського обряду духовенство, езуїти, папський нунцій і сам король.

Чи вірили вони, що дивний гість — син царя Івана Грізного, зрятований від смерти? Царевич Дмитро, що був московським ченцем-утікачем, подобався полякам, а ще більше манив їх плян зайти з „царевичем” до Москви. Дмитро Самозванець став латинником і здобув Москву. Багато українських козаків пішло з ним проти Бориса Годунова. Марина, дочка самбірського старости, була коронована у Москві на московську царицю. Коли її чоловіка вбили, зі Самбора приїхав другий „царевич” (Іван Болотніков). Марина визнала його за свого чоловіка, що нібито врятувався від убійників, хоч другий самозванець, як каже тогочасна хроніка, своїм виглядом і неморальністю викликав відразу. Вся ця афера закінчилась невдачею, скомпромітувавши польську верхівку.

Участь у бурхливих подіях того часу брала навіть природа. Літопис каже, що 1570 року в другій половині травня в Самбірщині був небувалий мороз. Засіви пропали — і потім був голод.

1594 року татари знову з'явилися в Самбірщині. Місто пощадили, але пограбували дооколішні села. Найбільше у знаки далася татарва 1620 року, коли безкарно нищила і грабувала Самбірщину три тижні. — Тільки кульчицька шляхта зводить у Кульчицях бій з якимсь окремим загonom. Адміністрація польської держави не обороняла ні населення, ні навіть королівських маєтків.

У Бересті 8 жовтня 1596 р. проголошено т. зв. Берестейську унію. Пристала на неї більшість тогочасних владик Руської Церкви, бачучи в унії рятунок і також поворот до давньої церковної єдності; поляки здебільшого мали тут свої імперські пляни; противники унії бачили в ній тільки зраду. Зовсім певно унія викликала довгу боротьбу серед українського народу, також у Самбірщині. Не буду розказувати про боротьбу перемиських єпископів — православних та уніятських. Не приносить вона чести ані Самбірщині, ані її населенню, ані духовенству обох віровизнань.

1600 року орден єзуїтів узявся перевіряти книги церковно-слов'янською мовою, котрих, як каже Стшетельська-Гринбергова, в Кракові по всіх костелах були повні підвали. Починається палення тих книг на вулицях Вільна і Львова. Під претекстом нищення „еретичних” книг пропало багато літописів та літературних творів Руси.

В час повстання Хмельницького, 1648 року, в наших околицях з'явилися козаки. Облягали обидва наші Самбори. Невеликим відділом командував старшина Капуста. Заходять у наші околиці також татари. 1657 року в час польсько-шведської війни союзник шведів Ракочий облягав Самбір. В місті тоді схоронилось понад дев'ять тисяч населення і дві тисячі війська. Ракочий узяв окуп і пішов далі на Краків.

По польсько-шведській війні на корінну Польщу впа-ла зараза. Король Казимир жив дев'ять тижнів у Самборі. Місто вже було відбудоване, по страшній пожежі 1637 р. Вогонь не захопив тільки руську дільницю й церкву. Сталася при тім ще одна чудесна подія, а саме дівчинка-русинка наперед провістила пожежу: „Бог покарає за гріхи і людську кривду, і місто згорить” сказала дівчинка. Слова її записані в хроніці. Справді 3-го липня вогонь знищив місто і костел.

1672 року татари з турками — знову в Самбірщині. Був бій під Самбором. Ян Собеський, тоді ще гетьман, відбив навалу.

БЕЗВИВОДНІ НЕЩАСТЯ

Йдуть роки, а з ними майже безвиводні нещастя і грабунки. 1688 року був великий вилив Дністра. Поля залиті, а з засівів залишився тільки гній, каже літописець. В 1609 р. прийшла з півночі сарана. Під селом Спринею (на південь

від Самбора) впала грубою по коліна верствою. Протягом чотирьох тижнів знищила засіви і всю зелень.

1696 року, по смерті Собеського, конфедерація військ, не одержавши належного жолду, грабує Самбірщину. По тім грабунку знову впливає Дністер. Води, каже очевидець, несуть трупи людей, тварин, дерева й цілі хати.

Перемиська єпархія аж 1691 року прийняла Берестейську унію. Король Собеський написав листа до владики І. Винницького та руської шляхти, висловлюючи радість, однак радить усім прийняти латинський обряд. Численні мешканці Самбора, каже автор хроніки д-р Будзиновський, стали тоді латинянами.

НЕДОЛЯ СЕЛЯН

1709 року священники пишуть до короля скаргу на шляхту, виступають в обороні селянства. Без ніякого успіху.

Багато кривд зазнало наше боярство, духовенство і міщачство, але найтяжча недоля впала на селянство. Вільне колись за княжих часів, попадає в цілковиту залежність від пана, власника села. Панщина, корчма, обов'язок купувати приписану паном кількість горілки, відбирання селянам їх церков, призначування жидів адміністраторами церков — це образ тодішніх відносин на наших землях. Декотрі польські історики соромляться цього. Щоб виправдати своїх предків, указують, що бували теж шляхтичі латинського обряду, які будували наші церкви, отже, не допускалась таких ганебних учинків, як аренди церков жидам. Декотрі стараються доказати, що відома гаївка „Їде, їде Зельман” — це давня слов'янська пісня, а Зельман — не корчмар, а поганський божок.

Зацікавлених цим питанням можна відіслати до студій Кр. Вольського, який досліджував документи архівів перемиських капітул. У розвідці „Осадніцтво коло Прухніка в 15 веку” („Рочнік Пшемискі”, 4 том, 1958) він пише: „Церкви, подібно, як корчми, давали добрий і сталий дохід власникові села. Нераз церкви були більш прибуткові від корчем. Що так у дійсності було, свідчить вище оподаткування церков, як корчем, у 16 столітті. У Тюньовичах священник за церкву платив два злоті податку, а кочмар за карчму тільки 12 грошів, мельник за водяний млин 24 гроші... Ця

прибутковість була причиною будови храмів у давнозаснованих селах" (стор. 105).

Нема, отже, підстав захоплюватися „богобойністю” шляхти, яка деколи в наших малих селах будувала дві й більше церков!

Королівських декретів, що визнавали уніятam однакові права, було багато. Але тієї однаковости не було видно. Король Август II, наприклад, підтвердив документ короля Собеського в цій справі, але декрет „каптурового суду” Перемиської землі забороняє, щоб люди грецького обряду могли мати будь-яку посаду в самбірському магістраті (міській управі). На протести 1699 року король вирішив, що до магістратських посад можна допускати не більше як чотирьох уніятів, вибраних більшістю голосів.

ПОШЕСТІ В САМБІРЩИНІ

Пошесті мають в історії Самбірщини окреме місце і багато жертв. Від холери 1705 р. вмерло так багато людей, що не було місця на цвинтарях. Трупів закопували в садах і біля хат. У Самборі лишилося тільки 1300 осіб. Пошесть вибухала в роках 1710, 1771, 1774, 1776 і 1777. На самому Бліху 1777 року згинуло 400 людей.

На цім історичнім тлі можемо належно зрозуміти скорбну церковну молитву: „от повітря (пошести) сохрани нас, Господи”: Не тільки „от повітря”, а й „от огня”. Самбір 1498 р. спалили татари. 1562 року згоріла половина міста. Велика пожежа 1637 р. була „за гріхи і кривду людську”, як сказала українська дівчина. що про неї я вже згадував. Ту дівчину поставили під суд. але не знайшли ніякої вини. Пожежа була теж 1696 р.

На закінчення — ще декілька дат.

1712 р. перемиський єпископ заснував духовну семінарію в Перемишлі, призначивши 40 тисяч злотих на цю школу.

1732 р. король Август II. декретом дозволив жидам будувати дома в місті, займатися торгівлею і всяким ремеслом без будь-яких обмежень; також дозволив їм мати власну кошерну ятку. Його наслідник Август III. 1763 р. дає дозвіл жидам на будову нової божниці і поширення жидівського кладовища.

1760 р. робили інвентаризацію самбірського господарства. В широкому описі знаходимо подану кількість домів у місті: на Бліху — 40 жидівських домів; в ринку 44 муровані доми, більші й менші; на Руській і Перемиській вулицях — 11 домів; 146 затильних домів і на валах, 5 домів шляхти, 23 доми власности домініканців, 26 — власности монастиря Бригідок і, нарешті 6 — власности нашої другої в Самборі церкви св. Пилипа. Церква св. Пилипа знаходилась за мурами міста на вул. Перемиській. Була це дерев'яна церковця, котрою заряджували оо.Василіяни з Лаврова, одержавши її як застав за гроші, позичені владикою Шумлянським.

Рік 1772 — це кінцева дата давньої історії Самбірщини. Тоді був перший розподіл польської держави. Самбірщина з усією Галичиною опинилася під владою Австрії. 11 вересня 1772 року Марія Тереса призначила графа Івана-Антоня Пергена першим губернатором Галичини.

Починається нова доба історії назустріч новому життю. Не зразу життя стало новим. А все ж довга ніч без просвітку уже минала. Починало світати.

ПОЛЬСЬКІ ДОСЛІДНИКИ БОЙКІВЩИНИ

Вивчення історії, культури та побуту українського народу польськими дослідниками має давні традиції. Початки його сягають XVI ст., часу появи поеми С. Кльоновича „Роксолянія”, твору про чарівну природу України і т. п. Одначе, систематичне, ґрунтовне вивчення нашого народу започатковується в XIX ст.

Слід одначе зазначити, що територія Карпат досліджувалась нерівномірно, найбільше відомостей знаходимо про гуцулів, а менше про лемків та бойків.

Перші згадки маємо в статті польського історика та етнографа Ігнатія Червінського (1769-1834) п. з. „Свента, веселя і уродзіни у люду рускего на Русі Червонеі”, які лягли в основу першої етнографічної монографії українського народу: „Околіца заднестрска мендзи Стрием і Ломніцон”, Львуф 1811”. Праця охоплює широке коло питань матеріальної та духової культури бойків. У центрі уваги дослідни-

ка — питання духової культури. Він детально описує весільний ритуал, забави і танці молоді, вечорниці, похоронні звичаї та обряди. З питань матеріальної культури Червінського цікавить одяг, житло та їжа.

Дещо є в праці етнографа Луки Голембійовського: „Люд польські, его звичає і забобони” — Варшава 1830, однак вона має характер узагальнений.

В другій половині XIX ст. маємо етнографічні періодичні видання: „Збюр вядомосьці до антропологии крайовой” — „Вісла”, „Люд”, на сторінках яких чимало місця займає українська тематика.

Знаходимо відомості у Вінцентія Поля (1807-1872), людини широкого кола заінтересувань — поета, географа, етнографа. Його статті: „Жут ока на пулноцне стоки Карпат” (1851), „Образи з жиця і натури” (1869) подають деякі відомості про бойків, однак є деякі неточності, напр. подає окремо бойків і тухольців, а на заході — чужанців.

Відомий польський фольклорист і етнограф Оскар Кольберг рівнож подає, однак досить скупі, вістки про бойків.

На увагу заслуговує Августин Бельовський — „Покуце” — картина побуту бойківського і гуцульського населення Покуття. Подавши фізичний опис місцевості, автор у порівняльному пляні подає відомості про гуцулів і бойків, зазначаючи, що етнографічні групи різняться одна від одної за своїм зовнішнім виглядом, способом занять, тощо. Якщо гуцули здебільшого пастухи, то бойки — хлібороби, займаються сільським господарством. Детально змалювавши чоловічий і жіночий одяг обох етнографічних груп, дослідник вказує на його різницю. Звертає увагу на побудову села. Якщо гуцульські хати відмежовуються садками і розкидані далеко одна від одної, то бойківські села більш компактні, розташовані на берегах рік.

Продовжував традиції О. Кольберга — Ізидор Коперницький (1825-1891), залишив кілька цінних праць: „Характеристика фізична гуралі руских”; „Одживя оздобне в хатах гуралі руских”; „О гуралях руских в Галіції — Зарис етнографічни” (Кракуф 1889)“.

Останню працю І. Франко назвав „першим систематичним конспектом дослідження українців Карпат”. Праця написана на великому фактичному матеріалі. Під час наукової експедиції до Карпат автор побував у 74 селах і містеч-

ках, заселених лемками та бойками, та в 20 місцевостях Гуцульщини. Українське населення Карпат Коперницький ділить на 5 етнографічних груп: лемки, полонинці, бойки, тухольці, гуцули. В центрі уваги дослідника матеріальна культура кожної з цих груп. Автор описує розташування села, характеризує житло, їжу, чоловічий та жіночий одяг, мову, дає антропологічну характеристику населення і рід його заняття. Всі ці відомості подаються в порівняльному плані.

І. Франко вважав недоцільним ділити населення Карпат на 5 груп. Відрізнення групи полонинців від лемків, як і тухольців від бойків, — на думку І. Франка — недостатньо умотивоване ні матеріялами, які зібрав д-р Коперницький, ні тими матеріялами, що їх нагромадила досі українська етнографія. Подібних льокальних відтінків можна знайти більше в межах кожної етнографічної групи, але такі незначні особливості, як чорна чуганя замість білої, чи дещо інший спосіб будови домів, не дають підстав до виділення даного населення в окрему етнографічну групу.

Дещо було подане у виданнях: Музей ім. Дідушицьких (Описи 16 повітів), у зв'язку із Етнографічною виставкою в Коломиї 1880 р., „Бібліотека польска“, „Бібліотека Варшавска“, „Пшияцель люду“ та інші.

В науковому журналі „Вісла“ в IV томі знаходимо статтю І. Коперницького „Оджвя оздобне в хатах гуралі в Галіції“, де автор говорить про особливість хатнього будівництва на Тухольщині, яке має свій стиль і відзначається високою естетичністю.

(Подав О. Б.)

Олена Залізняк

НАРОДНЄ ВБРАННЯ В С. СЕНЕЧОЛІ, ПОВ. ДОЛИНА

Поясна одежа

У ч. 3—4, 1971 була вміщена частина опису спіднього жіночого вбрання і поясної одежі. Тепер слідує закінчення того опису. *Ред.*

Окрім запаски, що звалася „півкою” і її ладили з купного матеріялу, жінки носили ще *катрани*. Це були вовняні запаски домашнього ткання. Їх ткали на тих самих кроснах, що й полотно. Для тієї цілі пряли вовну природно чорної і білої краски, отже вона не була цілком чорна, а радше брунатна, а також і не зовсім біла, а попелясто-жовтава. До того ще красили домашніми засобами (корінням і корою) і діставали вовну кольорів цитринового, мідяно-жовтого, зеленого і фіолетного.

Із таких кольорових вовняних ниток ткали потім „катрани”. Тканина була досить груба (грубша і значно рідша, як напр. при плахтах). Була ткана в поздовжні кольорові смуги різної ширини. Де-не-де зрідка була перетинана поперечними вужчими пасами. Тканина виходила дуже гарна в кольоровому зіставленні.

Катрану носили зимою. За мого перебування у Сенечолі „катрани” вже виходили з уживання і носили їх лише старші жінки. Улітку „півки” колись теж були вовняні і доморобні з червоного або зеленого сукна. Не були морщені і лиш на одну ширину матеріялу.

До катранів уживали вузьких крайок, що звалися — *тканиці*. Вони були зроблені з тієї ж вдома пряденої і крашеної вовни. Тільки їх не ткали, а плели руками на дощечках із повибиваними кілками.

Під крайкою чи тканицею носили все *пояс*, плетений із червоної волічки. Це була рідка сітка довжини 2—2^{1/2} метра, що її можна було натягати вздовж, або розтягати в ширину. Пояси плели звичайно закарпатські жидівки і приносили їх у село продавати.

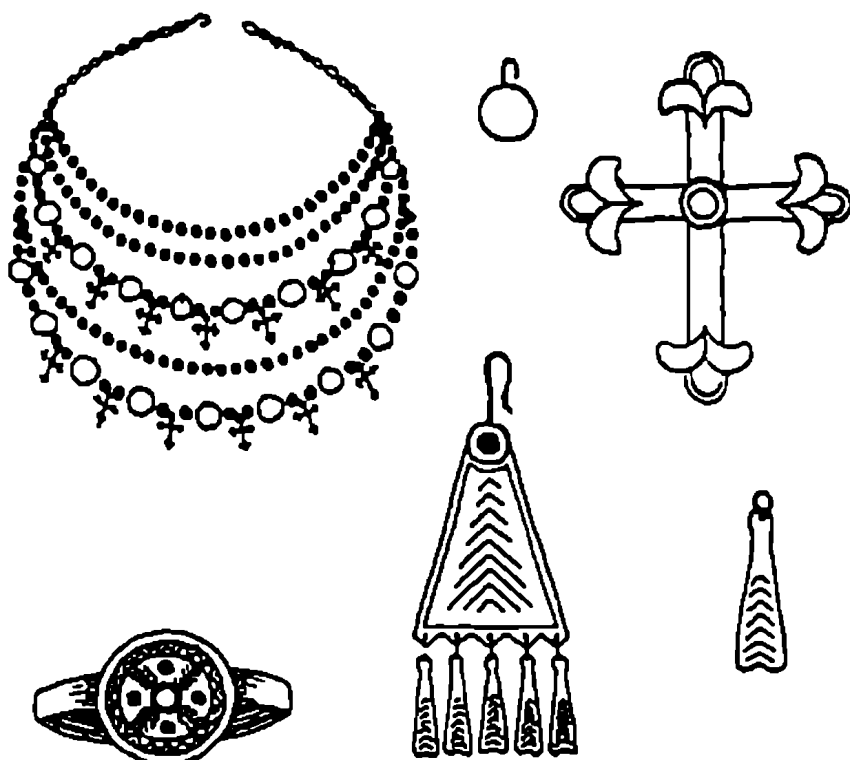
Пластуни з Детройту на ЮМЦЗустрічі в Іст Четгем, серпень 1972.

З а ч і с к а

Як знаємо, дівчата в нас ходять простоволосі і тому дівочій зачісці приділяється і більша увага. Волосся дівчата ділили проділом по середині (пробір) і ззаду заплітали у дві коси. На будень заплітали звичайно, а в свято доповнювали їх „заплітками”. Це були кіски, плетені з червоної і зеленої волічки, довгі приблизно на пів метра, а широкі на 2 см. Були виконані з трьох пасем, двох червоних, а одного зеленого. На кінці були викінчені густими й довгими кутасами (китицями). Ті „заплітки” вплітали в коси і прив’язували в стані до пояса так, що китиці запліток і тороки крайки й пояса творили ззаду, понижче стану — велику китицю.

Намисто

Велику увагу приділювали також жіночим прикрасам — намистові. На шиї носили декілька рядків, або як їх звали „ланок” пацьорок. Таки й називали їх „пацьорками”, а не королями. Були це червоні порцелянові або камінні намистини, важні і з середини білі. „Ланки” були короткі так що намисто тісно обхоплювало шию. По середині між пацьорки всилювали круглі спіжові гудзики і хрестики. Що більше було ланок пацьорок, то гарніша була прикраса. Не раз закривали цілу шию аж до підборіддя. Старші жінки носили білі або

голубі пацьорки і такі носили й молоді до жалоби.

„Гудзи” (так звалися гудзики) і „хрещики” (так називали хрестики) виливали в селі з мосяжі. Лиш деякі люди вміли їх виробляти. З-поміж тих прикрас пам’ятаю ще „жуковини” (перстені) і „ковтки з лелітками” (зі звисаючими трясучками).

Пізніше це виробництво зникло. Також намисто змінило свій вигляд. Стали купувати легкі, блискучі, різнокольорові пацьорки і звали їх „світлячками”.

Пам’ятаю у селі також гердани. Робили їх із досить грубих різнокольорових намистин, себто „низали” на кінському волосі. Звались вони „драбинками”. Їх носили по одній або по дві на шиї над пацьорками. *(Далі буде)*

З ПОЇЗДКИ НА БОЙКІВЩИНУ

Архітектура, вишивка, ноша)

Львівський музей українського мистецтва переводить щорічні експедиції в гірські райони Бойківщини. Чергова поїздка відбулася 1971 р. в Турчанщину, яка входить до складу так званих Високих (Бойківських) Бескидів. Бойки цих гірських районів довгий час плекали і передавали з покоління в покоління, з рук до рук елементи величної давньо-бойківської культури і зберегли їх специфічні риси в сучасному народному різьбленні, будівництві, одязі, вишивці і т. ін. Це є власне головним зацікавленням вивчення усього мистецтва бойків.

Експедиція обстежила село Гнила, Либохора й інші, найтипівіші з етнографічного погляду місцевості центральної Бойківщини, де порівняно з іншими селами більше збереглося архаїчних рис у мистецьких творах, побуті, звичаях.

У долині, між горами, вздовж потоку на 12 кл. розкинулось село Либохора, засноване в 1553 році з первісною назвою Олексанка. Либохорські хати (хижі) зі стрімкими стріхами, стрункі, мов ялиці, церкви, побудовані у вишукано гарних живописних місцях. Всюди видно руку бойка-конструктора, будівника, маляра, слава про якого лунала навкруги.

У Либохорі ще в 1920-х роках проф. Іл. Свенціцький придбав для музею іконостас XVI ст., зразки декоративної різьби, народної скульптури і інші твори зберігаються в музею.

Широко відома бойківська народна архітектура, яка має свої відмінності для різних околиць і навіть окремих сіл. Якщо в одних селах, наприклад, в самій Либохорі, хати розміщені в долині вздовж річки, а „загороди” — близько підгір'їв, то вже у Вижній Яблінці хати вишикувані на відкритому просторі пологих схилів узгір'я. Село Гнила розложене на березі річки Гнилої Мочарки. На краю села, на підгір'ю де звужується гірський плай, стоїть типова бойківська курна хата, як свідок минулого століття.

Курна хижа-трикамерна: сіни, хата, комора. Сіни не сполучають хату з коморою. Комори будують поряд з хатою під однією стріхою, і двері з комори, як і з сіней, виходять на поміст. У хаті, ліворуч од дверей, стоїть піч без комина. Біля печі — дерев'яне ліжко, міцний великий стіл, накритий довгою дошкою „блятом”. Уздовж стін — нерухома лава. Праворуч, коло дверей — невеличка шафа з дверцятами для різного начиння. Стеля чорна, вікна малі.

Знайдені під час експедиції, вивчені та зібрані твори давнього малярства, народної архітектури, декоративної різьби, народної скульптури, а також народний одяг, тканини, вишивка — усе це високохудожні твори, вони свідчать про стародавні традиції бойківської культури.

Привертас увагу бойківська вишивка, орнаметика якої проста, чітка, невеликих розмірів. Її характерна ритмічність ліній, виразність і глибока продуманість у komponуванні її як прикраси одягу й тканини побутового призначення. Треба подивляти бойківські жіночі і чоловічі сорочки, хустини, спідниці, „фартухи”, мережані „точеники”, обруси, виконані такими скромними засобами а відзеркалюють таку творчу думку мешканців Верховини.

Рукави жіночих сорочок і „долину” фартухів часто вишивають вузеньким геометричним узором, складеним з однакових за величиною поздовжніх прямокутних червоних і синіх пасочків, які ритмічно повторюючись, утворюють поперечну смугу, всередині заповнену рядом ромбів, Ромби „вічка” — поперечно видовжені, з'єднані між собою по центру білими плямами або „зернятами”-хрестиками. Називається це „нашиттям на вічко”. Орнаментова смуга обрамлена червоними „кістками”, „заснурком” з зубчиками, „єдиностеблицею”. Така вишивка, виконана низинкою, напружанкою, хрестиком, заснурком, єдиностеблицею — найбільш поширена і являє собою клясичний зразок бойківської вишивки. Відшукано унікальну жіночу сорочку з трохи вибіленого грубого полтна, підточену мішковиною. Є це робоча сорочка для праці в полі або лісі. Вишила її 50 років тому Настя Головчак з села Гнила. Сорочка при обшивці і на манжетах густо зібрана у дрібненькі стоячі складочки. „Зібрання” чітке, ритмічне. Уставка вишита червоними і синіми нитками. Орнамент геометричний. Композиція тримається на строгій симетрії і повторенні основного мотиву — синіх квадратиків з червоними „вічками” по середині. На манжетах-„михалках” — рослинний орнамент. До чер-

воних і синіх ниток вкраплюються зелені, голубі. „Зібрання” вишите своєрідним традиційним мотивом „на розп'янку”. „Михалки знизу „обметані” червоними, синіми, зеленими нитками „в зубчики”. Всередині основний узор „нашиття на вічках” обкладений знизу і зверху „кривульками” або „заснурками”, „єдностеблицею”. Вище рукав дрібно зібраний. На „зібранні” вишитий перебором мотив „розп'янку”. Вишивки „михалок” і „зібрання” відрізняються одна від одної розмірами, орнаментом, кольором і технікою виконання, але разом з тим доповнюють одна одну і утворюють композиційну цілість.

Усі жінки в тутешніх селах носили „фартухи”, пошиті з домотканого полотна, білі, дрібнорясовані. Внизу вишивались поперечні смуги хрестиком, „зернятами”, „натяганням” часто мотивом „на ружі” і „хрестики”. А „зібрання” при обшивці прикрашувались перебором.

В основному вишивки центральної Бойківщини (околиці Борині) двоколірні-червоні і сині, а їм передували червоні і чорні. Вони є більш давніми і мають геометричний орнамент. Геометричний бойківський орнамент входить своїми кореннями в давнину. Прості узори створюють своєрідну ритміку чергування кругів, розет, зізд, квадратиків, клинців і інших. Ці мотиви дуже символічні. Вони аналогічні мотивам геометричного орнаменту на давніх речах. При вивченні бойківської вишивки в історичному розрізі спостерігається процес видозмінення окремих мотивів. Приблизно з 30-х років нашого століття вишивка Бойківщини стає багатокольорною. Узори вишивок поповнюються новими мотивами. Зауважується запозичення узорів з інших районів. У вишивці переважають рослинні орнаментальні форми. Трапляється поєднання геометричного орнаменту з рослинним. У с. Гнила маємо в 30-о роках яскраву кольористичну гаму в якій переважає яскравий червоний колір. Інші — зелені, жовті, сині, голубі кольори підсилюють звучання домінуючого.

Проте в інших селах вишивки є приглушені темнішими кольорами. Червоний колір виступає з вишневим відтінком. Ще сорок років тому, чоловіки ходили у вишитих уставкових сорочках, які одягали поверх вузьких білих штанів „портків”. Чоловічі сорочки мали такий же крій, як і жіночі.

Унікальні бойківські „точеники”-білі з домотканого полотна спідниці, майстерно рясовані при обшивці пошиті

з двох пілок. Складочки зібрані „зубчиками”. (В Либохорі ту техніку називають „ламування”, очевидно від того, що нитками „ламались” прямі складочки під час збирання). Внизу спідниця мережана, „точена” на „мачинулапку”. Викінчена спідниця білою „коронкою” із зубчиками, в’язаними саморобним гачком з лляних ниток. Нитки для мережання красилися саджею. Такими нитками жінки „точили”, мережали білі рясовані спідниці. Увесь ефект кольорових поєднань побудовано на контрасті білого і чорного кольорів, що надало точеникам невимовно вишуканого, старого вигляду.

Цікаві вишивки на обрусах, рушниках, хустинах. Мотиви вишивок „вічка”, „ружі”, „кривульки” розміщені центрально на обрусах, а на „ручниках” - смугастими стрічками, вишитими плоскими стібками на зразок тканин або хрестиками. В селі Жукотин, жінки носять гарні шийні прикраси-„драбинки” і „висьорки”, які виконують „занизуванням” із різнокольорових кораликів. У кольориті й орнаменті цих прикрас зберігаються особливості вишивок цієї околиці. Бойківські вибійки вдалося знайти в селі Лімна, тут поширені „мальованки” (спідниці) з вибиваним по білому домотканому лляному полотні орнаментом „на галузання” і „на штурганя”.

Варті уваги традиційні орнаменти ткацтва. Бойківські тканини показують великої вартости зразки ручного „чинуватого” ткацтва. Виткані вовняними нитками „пасини” і „партиці” (стрічки для очіпків), а лляними нитками обруси, плахти й хустини дають чіткі узорі графічного характеру. Тчуть білі плахти чинуваттю „на вічка” „на косиці”. Ними застеляють ліжка.

Хустини, обруси часто ткалися з фабричних білих ниток „памотті” і перебиралися при берегах червоними нитками „в пасочки”, „вічка”, „кривульки”.

Тепер багато з народної творчості Бойківщини відійшло в минуле.

Народне мистецтво бойків дає великий пізнавальний і порівняльний матеріал, розкриває стародавні культурні традиції автохтонів, допомагає відчувати особливості народної творчості у всій її багатогранності. Бойківщина вимагає в цьому пляні ще докладного дослідження. Запляновано утворити музей народного мистецтва Бойківщини в Турці.

Із наведених вислідів згаданої експедиції бачимо великі її позитиви — тимбільше, що з кожним роком буде трудніше ті речі віднаходити та вивчати.

Ярослав Рудницький

КУЛЬЧИЧІ ЧИ КІЛЬЧИЧІ? *)

Мовознавче опрацювання топографічного матеріалу має значення не тільки для наукових цілей, але й практичне, саме тоді, коли йде про правильність назви, про устійнення її під формальним оглядом. Завваги на цю тему порозкидані в нас майже по всіх періодичних журналах (от пор. хочби „Літ. Бойк.” I, 117 про „Устрики” з давн. Устеріки, чи „Рідну Мову” I, 363-6, II. 197-200 і і.). У державних народів Заходу є окремі інституції, що стежать за географічними назвами й мають урядові санкції рішати в цих справах (пор. „Ю. С. Борд оф Джіографік Неймс” в Америці), є окремі періодичні видавництва, присвячені топономастиці (пор. „Зейтшріфт фюр Ортснаменфоршунг”). Вони запобігають чужим впливам, а то й авторитетно вирішують справи географічного назвництва. Річ ясна, вони не йдуть у такій нормалізації назв задалеко. Про один із випадків такої „гіпернормалізації” в нас хочу тут згадати.

Є в самбірському повіті село Кульчичі (офіційно: Кульчице). Постараймося: 1) устійнити топономастичний тип цієї назви, 2) вияснити її походження, 3) відповісти, на основі двох повищих метод мовознавчого поступовання на питання: чи можливо сьогоднішню назву „Кульчиці” вважати за польонізм?

Коли беремо під увагу такі слова, як панич, дідич, попович, королевич, завважуємо в їх будові одну спільноту — наросток -ич (— i t j) чи поширений, другісний -ович (-евич). Є це давній слов'янський наросток, що творить т. зв. патроніміка (слова, що вказують на походження), отже панич = син пана, попович = син попа, і т. д.

*) Частина доповіді автора: „Із дослідів над бойківською топономастикою” на З'їзді дослідників Бойківщини в Самборі 10 червня 1934 р.

Звідсіля не важко пояснити топографічні назви з цим наростком — і так: Б о р и н и ч і — оселя синів Борині, Л и с о в и ч і — оселя потомків Лиса і т. д. Під формальним оглядом це все твори множинні, акузативні (давній знахідний множини). Щодо значення, патронімічні назви виначають у загальному місці, де живуть, чи жили сини, потомки, а то й люди начальника роду, що його назва задержана в пні. До таких патронімічних назв належать Кульчичі. Виходить: правильний у них наросток -и ч і, не -иці; цей останній Кульчиці) можна вважати за вплив ¹⁾ — Кульчице, хоч і тут можна б кінцеве -ці в наростку -иці пояснювати своерідною дисиміляцією або таки впливом українських назв типу: Микулинці, Воскресінці і т. п. Промовляли б за цим останнім формальні (множинно-акузативний тип) й функціональні (творення назв місця) збіжності обох типів назв: К у л ь ч и ч і й В о с к р е с і н ц і.

Коли беремося етимологізувати К у л ь ч и ч і, мусимо насамперед перевірити назву в історичних джерелах і з другого боку звернути увагу на те, як вона звучить в устах народу. В історичних записах стрічаємо Кульчичі — раз як Кольчице ²⁾, то знову як Кульчице ³⁾. Народ уживає подвійної назви: К у л ь ч и ч і, К і л ь ч и ч і. Виходило б, що Кульчичі це давнє Кольчичі — потомки Кольки, що й повинно дати сьогодні Кільчичі. Але можливе й таке, що Кульчичі це потомки Кульки. І тут із допомогою приходить така обставина: в самому селі Кульчичах побіч давніх родових назв, як Шабельки, Поливки, Тулаки, Зазумки, стрічаємо назву Кульки ⁴⁾. Коли ж не зустрічаємо назви „Кольки”, то ясна річ, що Кульчичі це потомки Кульки, й даліше — назва місця, де вони жили. Що такі назви можливі, вказують нам на це інші назви з цим самим пнем, нпр. К у л ь ч и ї в ц і (п. Кам'янець Подільський), К у л ь ч и н (п. Володава), К у л ь ч и н и (п. Старокостянтинів) і і. Звідкіля ж узялася друга назва „Кільчичі”? Є тут дві можливості: або

-
- 1) В польській мові патронімічний наросток *itj* = *ic*; пор. „дзедзіц”, „ксенжиц”, давнє „паніц”, чи назви типу „Біскупіце”, „Прошовіце” і і.
 - 2) Por. A. Jablonowski: *Zrodla dziejowe* XVIII. 29.
 - 3) Por. *Lustracja ekon. samborskiej Rkp. Ossol. Nr. 1255, str. 21, 25.*
 - 4) Por. „*Słownik Geogr. Krol. Polskiego i Ziem Przyległych*”, IV, str. 259 і т. д.

побіч роду Кульок жили Кольки (чи краще їх потомки Кольчичі), на що немає фактичних даних, — або назва Кільчичі це вплив назви недалекого К і л ь ч и н — пото́ка.

У зв'язку з -у- в „Кульчичах” (а даліше — в „Кульчицький”) добачував дехто⁵⁾ „явний польонізм”, мовляв, дежне -о- в замкнених складах перейшло в нас у -і-; в польській мові — в -у- (віл: во́л). І цей доказ не може вдоволити. Українська історична грамати́ка (а то й сьогоднішні говори) знає, як проміжну стадію переходу о=і в закритому складі -у- або двозвуки, що в літературній мові вдержалися ще до XVIII ст. (пор. галицькі грамоти XIV - XV ст., оуноукоум, добровоульно, чи сьогоднішнє лемківське або польське пуп (= піп), кунь (= кінь) і і. Тому то якщо хтось і хотів би конечно виводити Кульчичі з давнішого „Кольчичі” (що, як ми бачили вище, не має піддержання в фактичному матеріялі), то ніяк не має основи вважати -у- в „Кульчичах” за польонізм. Це просто був би звичайний у назвах архаїзм (пор. брак ікання в таких назвах, як Котляревський чи Донцов!).

Збираючи все до купи, скажемо ось що:

1) З двох можливих назв Кульчичі й Кільчичі в доступному, фактичному матеріялі находить обоснування перша — Кульчичі;

2) Вважати за польонізм і перехрещувати їх на „Кільчичі” немає найменшої потреби, без огляду на те, як глядітимемо на походження корінного -у-: коли воно з давнього -о-, то це буде фонетичний архаїзм, коли ж первісне -у- (Кулька), то тільки вдержання давнього стану.

5) Пор. І. Филипчак: „Кульчицький — герой Відня”, Львів, 1933, стор. 3 - 4 й замітки Редакції „Літопису Бойківщини I, стор. 149.

ПОКАЖЧИК

„ЛІТОПІСУ БОЙКІВЩИНИ” З РР. 1931 - 1939 В САМБОРІ

- Ярослав Білинський: Вівчарські шляхи півд.-зах. Бойківщини. X 45-49.
- Іван Близнак: Зелено-святочний звичай у бойківській місцевині — Штуківець. IX 120-122.
- Євген Грицак: Лексика с. Сушиці Рикової у Старосамбірщині X 99-113; Топографічні назви с. Сушиці Рикової у Старосамбірщині. IX 62-76.
- В. Гуркевич: Бойки за 100 літ у числах (ч. I). I 113-145; Передне слово. I 1-6.
- Ольга О. Дучимінська: Різдвяні і святойорданські звичаї в селі Тапча. X 55-59.
- Михайло Зинич: Звичаї та вірування на Андрія в с. Жукотині, пов. Турка. IX 122-125.
- Іван Зілинський: Границя бойківського говору. X 75-87.
- Вол. Залозецький: Бойківський тип дерев. церкви й його відношення до історичних стилів. X 61-67.
- о. Юрій Кміт: Бойківський словарець зі села Гвіздця. I 145-150; Народні „пацьори”. V 36-38; Впливи бойк. говору в проповідях о. А. Полянського. VIII 12-15.
- Антін Княжинський: Межі Бойківщини. I 24-38; З бойк.-лемківського пограниччя. III 1-12; Як записувати твори „усної словесности”. I 155-159.
- Володимир Кобільник: Відкриття доісторичних землянок в Кульчицях. III 12-20; З археології Бойківщини. I 38-43, II 3-53, III 20-23, IV 11-12, V 14, VI 21-22, VII 4-6; Знаки на днах посудин княжої доби зі Ступниці, пов. Самбір. VIII 1-12; Загальні завваги про кости людини при археол. розкопах. IV 1-11; Історія самбірської церкви Р. Пр. Д. М. IX 1-62; Матеріальна культура с. Жукотина, турчанського пов. VII 15-67, VIII 15-71.
- Теоділь Коструба: Найдавніша згадка про Бойківщину. IX 76-126, X 34-38.
- М. Кордуба: Як записувати топографічні назви. I 159-163.

- Франц Коковський: Бойківські назвища. VII 11-12.
- Іван Крип'якевич: Княжий Самбір і самбірська волость. X 26-34.
- Володимир Кубійович: Розміщення населення в Бойківських Карпатах. X 38-45.
- о. Роман Лукань ЧСВВ: Прізвища й назви: Бойкевич, Бойки, Бойків, Бойківці, Бойко. IV 12-20; Дрогобицькі українці в Краківському університеті в XV і XVI віках. VII 10-11; Василянська друкарня в Заплатинських Угерцях, п. Самбір. I 150-155.
- О. Ляшецька: Дещо про бойківські вишивки. II 53-61.
- Іван Максимчук: Домашній виріб солом'яних капелюхів в Дол. Біличі. VI 19-21; Деякі інституції звичаєвого права в Старосамбірщині. XI 5-88.
- Остап Мисевич: Різдвяні звичаї й пісні з с. Веремінь, п. Лісько. X 49-55.
- Іван Панькевич: Лемківсько-бойківська границя в Чехословаччині. X 87-92.
- Марія Парипа: З географії бойківських слів. X 117-119.
- Михайло Зинич: Похоронні звичаї в селі Жукотин в турч. пов. VI 14-19.
- Антін Княжинський: Фонетика підгірського бойк. говору села Тисовиця (турч. пов.). X 113-117.
- о. Юрій Кміт: Ще про Волосатий. VI 1-9.
- о. Роман Лукань ЧСВВ: Бойківські прізвища й назви. V 32-36.
- Ярослав Рудницький: Кульчиці чи Кільчичі? V 38-40.
- Ярослав Пастернак: Струтинське городище. X 23-26; Шнурова могила в Кульчицях. VII 1-4.
- Ярослав Рудницький: З фонетики бойківського говору. VII 6-10; Важливіші ізофони на півночі-цент. Бойк. X 92-99; До бойк.-наддністрянської мовної межі. VI 9-14.
- Іларіон Свенціцький: Образ розвою укр. музейництва. X 18-23; Тематичний уклад стінопису церкви св. Юра в Дрогобичі. X 67-75.
- Михайло Скорик: В десятиліття існування Т-ва та Музею „Бойківщина” в Самборі. X 3-18; Про назву „Бойки”. I 6-24; Бойківські писанки. IV 20-29; Походження назви міста Самбора. V 40-50; Як записувати відомости про бойк. писанки (квестіонар). II 61-64.
- Маркіян Смішко: Вістря на спис із рунічним написом з Розвадова. V 1-14.
- В. М. Стинавська: „Вечерниці” в с. Стинаві Вижній. X 59-61.

Марія Турянська: Бойківські звичаї з Різдвяних Свят, Нового Року й Йордану. III 23-28.

Я. Фальковські: З етнографічної збірки музею „Бойківщина”. VII 12-15, VIII 71-74; З бойківсько-гуцульського пограниччя. IX 116-120; Село Волосате, ліського повіту. V 14-28.

Іван Филипчак: З історії шкільництва на зах. Бойківщині (від 1772 - 1930 рр.). I 43-113; Спомини про великого Бойка, Івана Франка. II 64-71.

В кожному числі була подавана хроніка, рецензії, різне та світлини і таблиці.

Посмертні згадки були подані: Ол. Борковський, Ізидор Пасічинський I, д-р Вол. Гуркевич X, д-р Данило Старуха XI.

Як додаток був друкований о. Юрія Кміта Словник бойківського говору. III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, 116 стр. до слова коноплі.

Олександр Татомир

КУЛЬТУРНІ СКАРБИ БОЙКІВЩИНИ

Існують здогади, що українська територія була колискою найстаршої культури людства. На те вказує густе культурне наверстування по всіх розлогих просторах України, що надовго випереджує відомий трипільський період. Україна визначається великим багатством культурних скарбів, що їх на просторі тисячоліть творили наші найкращі таланти. Це багатство, краса та різноманітність культурно-мистецьких мотивів є певним доказом духової, а зокрема естетичної глибини української людини та її древної культури. Воно наглядне в найбагатших мотивах, містерією символіки та кольористикою у писанках, у неперевершеної краси дерев'яних і керамічних виробів, в мабуть найкращих у світі народніх одягах, у невичерпаному багатстві народнього фолкльору, що жде на своє мистецьке завершення у вільній державі та що ним так захоплюються численні визначні чужинці.

Пластуни з Детройту па ЮМПЗустрічі в Іст Четгем, серпень 1972.

Через постійні ворожі налети на українські землі диких орд Сходу та Заходу, варварське нищення та грабунок культурних надбань поколінь, часто здавалося нам, що в порівнянні з другими народами, ми дуже вбогі. Та це було помилкове враження, бо не зважаючи на велику руїну, ще досі заціліли маси дорогоцінних, високоякісних пам'яток сірої давнини в присипаних попелами згарищах, в нечисленних залишках монументальної архітектури, в родинних домах та в духовій спадщині народу. Основніші дослідження потверджують, що українська духовна та матеріальна культура є одною із найстарших і найбагатших у світі!

Нам теж здавалося, що багато закутин нашої землі серед гір, лісів і болот — це забуте дике поле. Але навіть

поверхові дослідження впевняють, що вся українська територія була місцем дуже живих культурних процесів.

До 30-их років біжучого століття ми вважали, що такою забутою землею є наша Верховина. Та праця деяких давніших науковців, а зокрема згуртованих коло „Музею Бойківщина” в Самборі й новіші дослідження виявили, що цей карпатський закуток є справжньою скарбницею найдавніших зразків української архітектури та народньої творчості. Майбутні розкопки численних історичних садиб та укріплень покажуть, скільки дорогоцінних скарбів криє в своїх надрах забута Бойківщина. Досі найкращим, а водночас найдорожчим її скарбом — це дерев'яні церкви. Вони є найстаршими пам'ятками української дерев'яної архітектури та її найбільш архаїчними зразками на Сході Європи. Вони є власним твором українського будівельного генія на шляхах схрещення візантійського та романського стилів.

Бойківські церкви під архітектурним оглядом є уміло та гармонійно пристосовані до гірського краєвиду. Церква з таємничими вежами та численними дошками нагадує подібні до неї стрункі смереки й гірські шпилі, що ступнево підносяться до небесних висот. З цього казкового таємничого образу віє споконвічною стариною. Конструкційно нагадує теж бойківська церква рибацьке судно з трьома маштами, що з нього так часто голосив Боже слово наш Спаситель. Будова церкви є спокійна. Одиноким її завданням — це підносити побожний настрій та заохочувати до молитви. В її архітектонічній основі є три прямокутники на одній осі. Середній прямокутник завжди є найбільший. Церкву вкривають три ступіні - часто - пірамідальні вежі завершені банями та хрестами. Середня вежа є найвища. В добі готику вже був зовсім устійнений своєрідний тип бойківської церкви. Згодом народня творчість збагачувала його мистецьким виглядом помножуючи ступені накриття церкви — з двох до десяти дашків. По обидвох сторонах Карпат, церкви є докладно такі самі. Щойно на рівнинах коло Мукачева помічається значний вплив мадярського стилю.

Найстарша дерев'яна церква XV століття збереглася в селі Трочани на Бойківщині.

Найкращими стилево є церкви: в Кривці (перенесено її до Львова), Матькові, Тернавці та Бусовищу.

Для кращого зрозуміння стилів наших карпатських церков підкреслимо, що бойківські й лемківські церкви є дуже споріднені. Одні та другі мають у більшості 3 бані.

Пластуки з Детройту па ЮМПЗустрічі в Іст Четгем, серпень 1972.

Різняться тим, що на Бойківщині є найвища середуща баня, а на Лемківщині фронтова, друга є нижча, а третя найнижча. Коли бойківські та лемківські церкви своєю підставою наближаються до прямокутника, то гуцульські мають форму хреста. Часто є вони завершені тільки одною великою банею посередині.

На осібну увагу заслуговують теж дерев'яні дзвіниці, що часом знаходяться у прифронтовій вежі церкви та частіше побудовані окремо. З огляду на їх оборонне значення, а тимто й на сильнішу конструкцію та легкість направи, вони краще зберегли свій архаїчний замковий характер.

Найкращими мистецькими зразками є дзвіниці в Старій Солі, Бусовищу й Топільниці.

У висліді другої світової війни прилучено до Польщі західну частину Бойківщини. У пограничній полосі знищено понад 30 старинних дерев'яних церков, а на решті території під Польщею руйнування продовжується і досі. Для збереження численних пограбованих мистецьких пам'яток з Бойківщини та Лемківщини створено музеї в Сяноці, Новому Санчі, Ряшеві і т. д. Ненадійно заговорено про польські ікони й забріхується туристів, що це зразки прадавнього польського мистецтва.

Грабунок безцінних пам'яток і нищення церков проводить теж совстська влада у східній частині нашої Верховини.

В Карпатах на наших очах загибає найстарше українське мистецтво дерев'яної церковної архітектури, що його дбайливо творив і плекав народній геній безмірної глибини релігійно-естетичного чуття й всебічних духових уталантувань.

Теперішня культурна руїна в Карпатах є тільки продовженням цього жахливого процесу нищення, що його в XIX ст. на південних українських емях у поблизу Чорного моря започаткував царський уряд. Ні зуб часу, ні напади турків і татар не заподіяли стільки шкоди за час двох і пів тисячі років, не зруйнували стільки найстарших монументальних пам'яток української архітектури, як за розмірно короткий час панування зуміла зробити це варварська Москва.

Український нарід, не зважаючи на жертви, завсіди героїчно боронив здобутків своєї духової і матеріальної культури. І нині здобуває подив у цілому світі невгнута моральна постанова та дух спротиву світочів української культури на рідних землях. Їх вже не лякають тортури, арешти, заслання на далеку північ! Мороз, Чорновіл, Світличний, Дзюба, Сверстюк, Шухевич і тисячі інших стають смолоскипами серед темряви, стають символами боротьби за вищі духові первні людини, за її волю і свободу народів!

Реакція української спільноти у вільному світі на злочини Москви мусить бути негайна, спонтанна та об'єднана. Рішучими протестами, мобілізуванням прилюдної opinio в країнах нашого поселення мусить дати моральну піддержку новітнім борцям за основні права людини! Мусить рятувати рештки старинних культурних надбань для почуття власної гідності та духового росту майбутніх українських поколінь!

Беручи під увагу ці принципи — Головна Управа Т-ва

„Бойківщина” влаштувала в Мистецькій Студії при 2322 Попляр вулиці у Філядельфії, Па., в часі від 6 до 21 травня 1972 р., виставку церковної архітектури та народнього мистецтва нашої Верховини. З огляду на намічену загальноукраїнську демонстрацію у Філядельфії, відкриття виставки пересунуто на 4-ту годину по полудні в суботу 6-го травня.. Її відкрив голова Т-ва о. проф. С. Дашо, а відповідну доповідь про цеерковну архітектуру виголосив проф. Петро Мегик. Між численними експонатами були ікони, понад 120 світлин і образів старинних дерев'яних церков, дзвіниць, іконостасів, придорожних капличок і хрестів, географічні карти: розміщення та багата література з підяремної України. В мистецькому кутку народньої творчости були оригінальні писанки з України, вишивки, ляльки, — регіональні строї, кераміку й дерев'яні вироби. Окремо були розміщені геральдичні таблиці знаних родів Бойківщини.

Масова участь гостей на виставці була виявом пошани та подиву для безцінних культурно-мистецьких творів українського народу й водночас гомінким протестом проти вандалізму та грабунку найдорожчих скарбів України червоною Москвою та Польщею!

Іван Филипчак

СОЛОВІЙ БОЙКІВЩИНИ

В другій половині ХІХ ст. співав довший час Бойкам-гірнякам прекрасні пісні поет Сидір Пасічинський, уродженець турчанських гір. Майже ціле своє доволі довге життя (1853-1930) писав вірші на різні теми і залишив досить велику літературну спадщину, яку нерадо друкував, хіба на просьбу своїх приятелів оголошував дещо друком по різних тодішніх газетах і журналах, почавши від 1870 року. Все складав для себе, з чого частину знищила двократна пожежа. По його смерті родина віддала його літературну спадщину до Музею „Бойківщина” в Самборі, в надії, що знайдеться хтось компетентний та твори його музи перегляне, оцінить і оголосить друком.

Сидір Пасічинський народився в селі Краснім, у старій священичій родині, де батько його, Роман, був парохом і височанським деканом. Мати — з роду Трильовських (тета Кирила). Батько його, молодший товариш Маркіяна Шашкевича, перенявся ідеями, які голосив Маркіян, вигнав зараз з хати чужу мову і разом з дружиною пристав до рідної мови народу, якому ціле життя вірно служив і в руській, — як тоді називали, — душі виховав своїх дітей, вціплюючи в їх серця любов до Русі, до свого бездоленого народу.

Так родичі, як і діти любувалися в народніх піснях. Їх дім був першою школою народніх пісень на цілу околицю, що гриміла з уст до уст, лунала широко по бойківських полонинах і загрівала до любови рідного слова, своєї мови, своїх ідеалів. Поет, як примірний патріот, брав живу участь у публічному нашому житті. Був членом різних культурних товариств.

По першій світовій війні, коли галицькі українці почали організувати свою державу і творили армію для виборення народові волі, поет, уже як старша людина, попрацював багато для того, щоб перемучених уже чотиролітньою війною бойків, які вернулися до своїх домів, заохотити до дальшої праці і боротьби за волю України. В тім часі написав кілька гарних віршів і поем, в яких загрівав своїх братів-бойків до дальшої боротьби.

Останнім заповітом його був вірш:

О! Україно мила,
Твої жнива прийдуть,
Ти двигнешся зі сна, —
Вспірни тоді мій труд.

Настало нині врем'я, —
Прощаю цей світок.
Кріпися мое плем'я,
Не трать своїх цвіток.

Писав, співав я много,
Багато знищив пожар,
Змарнив мое здоров'я,
Убив моєї музи дар.

Но це що залишилось,
Ви, друзя, не змарніть,
Кому би лиш злучилось —
До купочки зберіть.

Пустить у світ Соловія,
Хай він щебече вам:
На славу України,
На смуток ворогам!

З вище наведеного, можна б зібрати такі дані про життя Ісидора Пасічинського та створити його, хоч би коротенький, життєпис:

Сидір Пасічинський, знаний під псевдонімом „Соловій Бойківщини”, уродженець села Красне, турчанського повіту, в 1853 р. Гімназійну науку закінчив в Дрогобичі, де дружив з Іваном Франком. Дуже вчасно (1870) почав писати та друкувати у тодішніх журналах „Ластівка” і „Вісті” свої вірші, оспівував свою нещасливу любов зі співачкою Теодорою Гурко. По одnorічній військовій службі одружився з дочкою священника Марією Клітинською, з якою мав двох синів — Ярослава і Нестора, які були священниками, та дві дочки: Наталю, яка була замужна за о. Стецишином та Олю, замужну за о. Вахнянином. Вже у 1872 році вийшла окремою книжечкою його симпатична поема „Безталанний”.

Жив у Турчанщині, в селі Задільське, де закупив більшу кількість землі та господарив. Виступаючи у своїх віршах проти пиянства, два рази спалений — так, що мусів починати від нова все відбудовувати. По смерті дружини одружився вдруге. Помер і похований у Задільську 1930 р., у своїй улюбленій та ним оспіваній Бойківщині.

Більшість його творчості була передана його родиною до Музею „Бойківщина” в Самборі.

Володимир Андрушко

ДОВБУШ НА БОЙКІВЩИНІ

Легенда про Олексу Довбуша широко znana не лише на Гуцульщині, але також і на Бойківщині. На Бойківщині, мабуть, не було ні однієї людини, яка не знала б і не чула б оповідань і переказів старих людей про Довбуша — месника над польською шляхтою й орендарями за їхню сваволю та соціальний, релігійний і національний гніт українського населення. У своїх походах Довбуш і його легіні не раз міряли своїми ногами українські землі підкарпатської й закарпатської Бойківщини. Пригнічений панщиною й поневолений польською шляхтою український нарід, а в тому й населення Бойківщини, добачували в Довбуші свого оборонця і визволителя. Мість Довбуша над шляхтою за кривди підносила на дусі й населення Бойківщини в чорних годинах їхнього життя, бо Довбуш — це гордість усього українського народу.

Недаром поет Зеленої Буковини Федькович сказав: „Довбуш — наша слава”,¹⁾ а Іван Франко писав: „Довбуш був князем Карпат, орлом повітря, оленем борів, паном ланів, аж до Дністрової води. Перед Довбушем тремтіли смілі і сильні, корилися горді. На нього надіялися слабі, бідні і гноблені. Він був красою наших гір і начальником легінів”.²⁾

В легендах і хроніках про Довбуша на Бойківщині часто згадується про село Перегінсько, положене в південно-східній стороні долинського повіту, де чимало разів побував Довбуш зі своєю ватагою. Справді нема докладної згадки про його там дії, але мабуть робив він туди походи, щоб приборкати лихварів і орендарів магнатських маєтків, яких у Перегінську було не мало.

Про село Перегінсько згадує також Іван Франко. Він каже, що в Перегінську проживав син і внуки Олекси Довбуша та Петрій — учасник походів, якому Довбуш своїм

завіщанням віддав під заряд скарб, захований у перегінських горах, на покриття коштів виховання їхніх наслідників, тобто наслідників Довбуша і Петрія.³⁾

В долиньському повіті Олекса Довбуш із своїм загоном не раз побував. Тереном долиньського повіту проходив він також у часі походу на Дрогобич. Проходив він шляхом із Солотвини через села: Перегінсько, Ілемню, Лолин і Велдіж, а відтак через Бубнище і Турку.⁴⁾

У Долині кожному відомі „Замчиська”, де, згідно з легендою, побував Довбуш. На західній стороні міста, на верховині, де гора Горише переходить у рівнину та лучиться з передмістям Полуванки, простягається в північно-східньому напрямі широкий, стрімкий і глибокий звир, який в низині, у підніжжі гори, лучиться з рівниною, на якій розложене місто. На горі, коло згаданого звору, був колись замок, який в часі повстання гетьмана Богдана Хмельницького українські повстанці зруйнували, а його власника, підстаросту Яшовського знищили, бо він заводив панщину, хоча Долина мала магдебурзьке право та була королівським містом.⁵⁾ Гора, на якій був замок, дістала опісля назву „Замчиська”.

„Замчиська” колись напевно покриті були лісами. До 1944 р. вони порослі були лише різнорідними кущами, переважно ліщини і ялівцю. Чимало стрімких місць було голих, і на них видно було натуральну будову гори: тонесенькі камінні плити темно-жовтої краски. Шпиль „Замчиська” мабуть найвищий в Долині — є знаменитим обсерваційним пунктом. Дивлячись з його верхів'я в північно-східньому напрямі, видно не лише місто й околиці, як на долоні, але у погідні дні видно й частину села Креховичі, віддаленого на 12 клм.

І ось, як про це говорить поширена в Долині легенда, на тих „Замчиськах” побував Олекса Довбуш із своїми лицарями. Там Довбуш мав свій постій, з якого своєю рукою справедливости досягав у місті гнобителів і лихварів. Мабуть там і відпочивав, виправляючись у дальшу чи поворотну дорогу.

У 1936 р. один із стрімких берегів „Замчиська” обірвався був і на обірванім місці появилoся камінне вугілля. Дооколичні мешканці носили вугілля мішками й кошами, а по місті пішла чутка, що на „Замчиськах” знайдено вугілля, яке колись наносив Олекса Довбуш.

Легенда про Довбуша в Долині нерозлучно зв'язана із

„Замчиськами”. Кожному, хто туди переходив і з верхів'я оглядав місто і прекрасні красвиди околиці, мимоволі приходив на думку Довбуш.

Про дії Олекси Довбуша в Долині немає наразі докладних відомостей. І досі нам не відомо, як він розправлявся з польськими гнобителями і лихварями. Справді є згадка, що на Долину були напади, але не сказано, як ті напади відбувалися. Згадуючи про другий напад — сказано лише, що міським багатіям завдано великої шкоди. У третій згадці говориться, що „об'єднані загони опришків рушили лісами й горами на Долину, але не насмілювалися атакувати місто, бо хтось попередив їх, що в Долині стоять жовніри”.⁶⁾

В зимовий час Довбуш звичайно не уладжував походів і побратими його розходились по селах на зимівлю. Сам Довбуш з кількома найбільш довіреними побратимами не раз зимував у горах біля села Ясіня на угорському боці. Коли ж надходила весна, опришки збиралися на горі Стіг — недоступній вершині на найдальшому південному крилі гірського пасма Чорногори, на пограниччі Угорщини, Молдавії і Галичини, і там підготовлялись до нових походів. Про це й говорять пісні-коломийки:

Ех, коби ся бучок розвив
І та Чорногора,
Не одна би спорожніла
Багацька комора!
На високій полонині
Ізродили рижки,
Та чи підем, пане-брате,
На весні в опришки?
Чи ти знаєш пане-брате,
Що будем діяти?
Виріжемо вражих ляхів,
Будем панувати.⁷⁾

По зимовому відпочинку, весною 1744 р. Довбуш робить напад на двір у Богородчанах. Там поміщик Романовський мав великі маєтки і проживав у замку, який обведений був високим муром і хоронений військом. Кріпаки шляхтича Романовського змушені були п'ять днів у тиждні відробляти панщину і переносити жорстоке знущання.

Про накладання шляхтою щораз то більших панщинних обов'язків та згадку з тугою кріпаків про часи волі їхніх батьків, характеризує пісня „Про добрих і злих панів”:

Добре було нашим батькам
За давніх літ жити,
Поки не знали наші батьки
Панщину робити.
Зразу були добрі пани,
Щирі на роботу,
Цілий тиждень собі роби —
Панщина в суботу.
Як настали злії пани
Лихі на роботу,
Цілий тиждень на панщині,
А собі в суботу.¹³⁾

Про жахливий стан кріпаків у шляхтича Романовського знав Довбуш і рішив з ним розправитись.

Вчасним ранком, ще перед світанком, при допомозі заздалегідь приготованих драбин, опришки дісталися до двора, а роззброївши військову залогоу, вдерлися до замку. Убивши шляхтича, опришки розбили шляхетську скарбницю, порубали столики і дерев'яні скрині з хутрами і дорогоцінними речами, а дорогоцінні сукна й коштовні речі „попсували, порізали, потоптали і воском скапали". Забираючи велику здобич, а в тому паризькі пістолі, шаблі тощо, опришки двір підпалили.

Крім цього опришки понищили і попалили залізні скрині з різними паперами і економічними книгами, в яких записані були селянські тягарі. У руки опришкам попала тоді і скарбниця каштеляна Подляського і пана Косаковського, яка находилась у замку Романовського. Шкода завдана шляхті виносила тисячі злотих.¹⁴⁾

У часі відступу з Богородчан, щоб змилити погоню, у лісі під Солотвиною Довбуш розділив свій загін на дві частини і вислав у два протилежні боки. Він сам з одною частиною пішов до Гошева, де його не сподівалися, а другу групу під команду Івана Бойчука спрямував у сторону Микуличина.⁷⁾

У Гошеві, недалеко Болехова мав свій двір шляхтич Гошовський. Два роки тому Довбушеві там непощастило і тоді двох опришків вояки вбили, а двох зловили і покарали мученичою смертю і Довбуш обіцяв помститися. Для охорони двора Гошовський ввесь час держав військо, а на утримання стягав від селян додаткові податки.

Підійшовши недалеко Гошева, Довбуш вислав післанця до священика, який мешкав побіч дерев'яної церкви, щоб на

визначений день зладив вечерю на 30 хлопців, бо як сонце зайде, загостять на попівство. Священик вечерю готовив, але й повідомив про це шляхтича. Як надходив сумерк, на попівство заїхала фіра з рушницями, а відтак один по одному сходилися перебрані в цивільне вояки й жандарми із замку шляхтича Гошовського. За всім тим слідили розвідчики Довбуша, один перебраний за сліпця, а другий за його поводиря.⁶⁾

Коли ж розвідчики повернулися й розказали все, що бачили, на диво всім опришкам, Довбуш повів їх не на попівство, а на панський двір, біля якого не було ніякої охорони, бо пішла на попівство. В замку Довбуш застав лише самого шляхтича Гошовського, бо його жінка і діти пішли були до міста. Забравши багату здобич, опришки вбили Гошовського, слуг розігнали, а двір підпалили у чотирьох кінцях. Як двірська залага пізнала по заправі, що горить двір їхнього пана і подалася гасити вогонь, Довбуш із своїми легінями зайшов на попівство і, поставивши стійку, засів до замовленої вечері.⁷⁾

З Гошева Довбуш пішов на захід і десь у жовтні 1744 р. підступив під Турку — сильну шляхетську фортецю. Там у ночі „виставив на кию перед брамою картку”, на якій написав, щоб шляхтич Калиновський від себе і міських лихварів дав грошовий викуп, погрожуючи консеквенціями. Але шляхтич не виконав вимоги Довбуша і для більшої безпеки покликав загін з 30 жандармів.⁸⁾

Біля Турки збереглися народні перекази про перебування там Довбуша. У 1834 р., в одному з тогочасних журналів писалося, що під Туркою Довбуша було „спіймано, однак і тим разом зумів утекти”. Тоді, мабуть, Олекса Довбуш із своїм загоном укривався на горі Чорній, або Лисій, недалеко Турки, звідкіля навіть „нападав на дім Потоцьких”.⁹⁾

Згідно з переказами, в селі Вовче, біля Турки, Довбуш мав побратимів — Шиясоханя і Цеканя. Там, на горі Магурі, а також на горі Вільсі, за Туркою, мали бути заховані Довбушем скарби, що стали сюжетом багатьох народних оповідань, переказів і легенд. У горах Довбуш ховав зброю, олово, порох, золоті й срібні речі та харчі на чорну годину.

В тому часі Довбуш розгорнув вдруге діяльність на Дрогобиччині. Вістка про Довбуша викликала переполох серед шляхти й орендарів. Перелякався також багатій Зельман, який на Дрогобиччині мав великі маєтки і немилосердно використовував населення, збагачуючись людською кривдою.¹⁰⁾ Боячись опришків Довбуша, Зельман спровадив з Пе-

ремишльської землі загін драгунів та 12 жандармів, наказуючи їм стерегти його дім. Усі кошти зв'язані з удержанням війська він перекинув на населення.¹¹⁾

В Бубнищах є печери, в яких перебував Довбуш зі своєю ватагою.

Під зиму 1744 р. Довбуш знову повернувся на Закарпаття, але не довелося йому зимувати в селі Ясіня, у знайомих, бо загрожувало угорське військо. Перейшовши в Чорногору, у безпечному місці, серед глухої полонини збудував зимівку і оселився з групою найближчих своїх побратимів. Харчі доставляли опришкам селяни.⁶⁾

У 1745 р. під час походу, Довбуш, підійшовши під Товмач, у білий день заскочив у місто, де опришки набрали харчів і зникли в лісі. За опришками пішла погоня, а вони за кілька днів з'явилися аж у Болехові.

На пів милі від міста Болехова Довбуш здержав валку селянських підвод і, полягавши на вози, ніким непомічені опришки вїхали на ринок, біля ратуші. Оточивши ратушу, опришки роззброїли поліцаїв і замкнули в коридорі, а Довбуш, увійшовши з побратимами Іваном Рахівським, Миром, Палієм і Пугачем до канцелярії бургомістра, наказав відкрити касу, яку опришки випорожнили. На відході Довбуш перестеріг бургомістра, щоб не скорше, як за пів години виходив із своїми людьми з ратуші, бо оскільки побачить, що погоня за ними вислана буде скорше, то ратуша буде спалена, а всі вони будуть убиті.

Вертаючи з Болехова, опришки ніччю спалили фільварок у селі Княжолука, коло Долини.⁷⁾

Ім'я Олекси Довбуша зв'язане легендами й переказами також з другим нападом на Болехів, хоча деякі автори твердять, що цей напад зробив Іван Бойчук, який по смерті Довбуша очолив загін.

У тих часах у Болехові було багато солеварень, які находилися в руках орендарів. Користуючись безплатною працею населення, орендарі збагачувалися визиском. Крім цього опришки звернули особливу увагу на Болехів, бо там шляхта страчувала зловлених опришків.

Під час нападу на місто загін складався з 30 опришків. На передодні ярмарку, в другій годині ночі, опришки несподівано напали на місто. Розбиваючи багаті крамниці, опришки забирали коштовні речі, гроші і золото. Дехто намагався чинити опір і з цієї причини серед опришків були вбиті і ранені. У відплату за це опришки вбивали також орендарів

і лихварів. Орендарі „замикалися в крамницях, але мусіли відкуплятися” грішми. Ляхман — орендар лісовицьких солеварень „мусів викинути через вікно 1800 динаріїв. У лихваря, в якого находилася каса болехівських солеварень, опришки захопили 12 тисяч злотих, а в інших по 2–3 тисячі.

Закінчивши операцію в Болехові, опришки підпалили місто, а самі — на захоплених конях — відступили в Карпати, тоді болехівські багатії понесли великі шкоди. З цієї причини львівська шляхта на нараді ухвалила звільнити місто Болехів на три роки від податків.¹²⁾

Схоплений потім опришок Головчак, учасник нападу на Болехів, зізнав у суді, що під час нападу „кожний опришок брав майно згідно своєї потреби”, а коли запалили місто, „скрині з різними речами кидали у вогонь”.¹³⁾

Про дії Довбуша на Бойківщині обабіч Карпат нема багато документальних матеріалів. Із зізнання Василя Баюрака відомо, що в літі 1745 р. приблизно в червні-липні, Довбуш перебував деякий час на Закарпатті, в селі Ясіня з двома своїми побратимами: сестрінком Павлом Орфенюком і Василем Баюраком. Там перебувала також його жінка. На нараді у коршмі Дувида Довбуш уплянував нові походи.

Перейшовши на Покуття, в село Ямне, Олекса Довбуш відвідав свою сестру, а відтак у Микуличині опришки напали на якогось Мочернюка, якого вбили, а хату спалили, бо той готував замах на Довбуша.⁶⁾

Дня 23 серпня того ж року з Микуличина Олекса Довбуш пішов до Космача, щоб розправитись із Степаном Дзвінчуком, який за намовою шляхти також готувався вбити Довбуша,⁸⁾ діставши від дідичів запевнення маєткової нагороди.¹⁵⁾

Коли ж Довбуш входив до сіней хати Дзвінчука, виламавши двері, Дзвінчук з рушниці підстрелив Довбуша і від завданої йому рани по деякому часі він помер.

Побратим Довбуша після дев'яти років розповідав на суді про смерть Довбуша. В останні години біля Довбуша були два побратими — Василь Баюрак і Павло Орфенюк. У народній пісні говориться, що умираючи, Довбуш просив їх занести його в гори, щоб тіло його не дісталось панам на наругу:

„Ой ви хлопці, ба й молодці,
Візьміть мене на топорці,
Візьміть мене на топори,
Занесіть мя в сині гори.

В Чорногору занесіть мя
Й на дрібний мак посічіть мя,
Най ся ляхи не збиткують,
Мое тіло не чвертують."

Після загибелі Довбуша межи шляхтою виникла суперечка: кожний хотів похвалитись перед гетьманом Потоцьким і коронною княжною Яблоновською, що саме з його допомогою Дзвінчук убив Довбуша.⁴⁾

Яблоновська видала у Львові спеціальний привілей для убивника, в якому сказано: „Підданий мій з села Космача, Степан Дзвінчук, зніс і спровадив з цього світу Олексу Довбуша — проводиря всіх неспокоїв і розрухів..., який нищив маєтки і життя покутської шляхти. За це хай буде Богу честь і нескінчена слава Дзвінчукові. Тому мого підданого Степана Дзвінчука нагороджую за цей доказ вірності і зичливості. Заохочуючи й інших до цих похвальних справ, звільняю його до смерти від усіх, як двірських, так і громадських податків, чиншів і інших будь-яких повинностей...”⁵⁾

Олекса Довбуш для українського народу став символом мужньої боротьби проти несправедливості, насильства і поневолення. Рух опришків Довбуша був теж поштовхом до селянських виступів.¹⁰⁾ Тому шляхетські загони під керівництвом Потоцького, чисельність яких не раз перевищала 2,500 осіб, намагалися усіми силами утихомирити рух опришків і опіймати Олексу Довбуша. Та були безсильні і їхні заходи не давали вислідів. Свою ціль осягнула шляхта щойно при допомозі зради...

Вістку про смерть Довбуша населення передавало від села до села з жалем і тугою. Чимало людей вірило, що куля Довбуша не береться і що його не вбито, але він заховався в гори, щоб пізніше прийти й остаточно розправитись із шляхтою.

Л і т е р а т у р а :

1. Ю. Федькович. Вибрані твори. К. 1957, стор. 35.
2. Іван Франко. Твори, т. 8. 1959, стор. 116.
3. Петрії і Довбуцуки.
4. Володимир Грабовецький. Карпатське опришківство. Львів 1966, стор. 128, 148, 152, 160, 107, 132, 133.

5. Księga dziejow Zarządu miasta Doliny.
 6. Ю. Целевич. Опришки. Руська історична бібліотека, т. XIX, Львів 1897, стор. 197-198, 208-209.
K. W. Wojcicki. Huculy. Stare gawedy i obrazy. Warszawa, 1840, t. II, str. 119 - 168.
 7. Володимир Гжицький. Опришки. Київ 1970, стор. 227, 235, 239, 240-246, 276.
 8. Архів Бурштинського замку, Но. 4/III, арк. 12 - 13, Но. 93/VI, арк. 95, Но. 7/I, арк. 29.
 9. Dobosz sławny rozbojnik galicyjski. Rozmaitosci. Lwow, 1834, str. 94, Nr. 12.
 10. Д. Венцковський. Зельман Вольфович, зб. „Прикарпатська Русь”, вип. 2, стор. 36 - 40.
Zych. Zelman Wolfowicz, Lwow, 1896, str. 35.
 11. Львівська державна наукова бібліотека, відділ рукописів, Ф. Оссолінських, Но. 2901/II. Акта Дрогобицького старостинського суду з 1753 - 1769 рр., стор. 110.
 12. А. Петрушевич. Сводная Галическо-русская летопись с 1700 до кінця авг. 1772, ч. III, Львів 1887, стор. 274.
 13. Н. А. Бескид. Карпаторусская древность, стор. 131.
 14. Центральний державний історичний архів у Львові, ф. 5, т. 250, стор. 1585 - 1587; т. 270, стор. 1250.
 15. F. Karpinski. Pamietniki. Krakow, 1844, str. 8.
 16. Akta grodzkie i ziemskie. t. 20, Lwow, 1914; t. 21, Lwow, 1911; t. 22, Lwow, 1914; t. 23, Lwow, 1928.
-

Міра Гірська

ВАТРА

Снується дим... розсипаються жевріючі іскри... на хвилю пригасає вогонь... і тоді починають танцювати тіні... Я розпізнаю в них дорогі знайомі постаті з мого дитинства, з колишніх безжурних днів... там... дома... Ось старий Панько, синьоока Настуня, вертка Юстинка. А там мале дівча крутиться в шаленому танку...

Палахкотить ватра... Пісня стелиться димом по землі, то знова з вітром зривається і зависає на галуззях дерев... Я сиджу в крузі довкола багаття, та думки мої далеко... далеко... Пісня, яку слухаю, не та, яку співають, а та давня з колишніх днів... І знайомі постаті всміхаються до мене, підходять що раз то ближче і кличуть мене зі собою... І я йду за ними...

Ось старий Панько. Казали люди, що він ворожбит. Та як довго я знала його, він не виворожив ні собі, ні нікому другому кращої долі. Знався на зілля і вмів відгадувати погоду. А може справді він ворожбит? Може це він приворожив мене до гір?.. Та ні, я любила гори вже скоріше.

Наша зустріч була такою звичайною.

Здається ще тільки вчора закінчився шкільний рік і дітвора, одержавши свідоцтва, висипалась з будинку мов рій пчіл з вулика. Почалися вакації... Два повні місяці відпочинку від науки, два повні місяці перебування біля родичів у горах. Сидячи вже в поїзді, здається мені, що він так поволі їде, здається, що скоріше я б молодими ногами забігла до дому. Далека дорога та і тій приходить кінець. А тоді поцілунки материнських уст, дотик струджених батьківських долонь.

Я дома, дома! — кричало з усіх сил серце.

А рано-раненько, забравши зі собою пса, ішла на гору зустрічати схід сонця. Як гарно було тоді досвідком. Ще зовсім тихо, навіть пташки ще спали, десь тільки якась з просоння відізвалась. Гірська мряка стелиться під ногами мов білотканий килим. А повітря таке свіже, чисте, аж різке. Я п'ю його разом з красою гір.

І тоді на склоні гори я стрінулась зі старим Паньком. Привітавши його, як велів звичай, я трохи зі страхом розмовляла, а властиво відповідала на його питання. А коли наші дороги розходились, старий Панько довго дивився на мене і в задумі сказав:

— Відай ти наша, кой тя місто не вчарувало. Відай ти таки наша, кой любиш гори.

Хиба можна не любити гір, не любити простору? Мені в місті тісно, я не бачу сонця. І тепер, коли доля закинула мене далеко від рідного краю, далеко від бойківських гір, я тужу за ними... Вони мені сняться... Я часто збігаю пляями, як колись в дитинстві. А збігаючи знаними мені стежками на зустрічних смереках, на ялівцях розвішую мою тугу... Я знаю тепер, що я люблю гори.

— О нанащку! Крізь простори кидаю тобі і горам моє запевнення: Я ваша, таки ваша!

**

Спалхнуло багаття... розсипались іскри від докинених полін і я вже бачу інший образ...

Сонце зависло на середині неба і своїми проміннями „пражить” землю. Тільки вітер колише хвилюючими ланами золотого збіжжя. Колосся налите зерном від тягару зхилилось в долину і шепоче: ми спілі, спілі, час жати. Жнива в селі найкраща пора року. Це заплата за працю, тяжку працю в полі. Це запевнення достатку для родини. І хоч жатва не була легкою роботою, хоч піт заливав очі, жінці співали. Під серпом хрустіли стебелинки жатого збіжжя. на полях виростали полукипки мов сторожні вежі. А коли приходив цей день, що останній лан пшениці лягав під серпом, тоді зпоміж жниль-дівчат вибирали „княгиню”, яка буде нести „вінець”. Вмілими руками плела вінок старша жінка, закосичуючи його зіллям, блаватками, маками а то галузкою калини чи рябини. Під спів закладали „вінець” на голову, під спів провадили завітчану „княгиню” на подвір'я. З віншуванням щастя і достатку, здоровля і „ще кращих

жнив на той рік" передавали вінець господині, а господар запрошував ціле товариство до суто застеленого стола.

Пам'ятаю, „вінець" пшеничний „багатий" висів завжди у їдальні. Таке велике вражіння залишилося в моєму серці від переживань обжинок, що тепер тільки примкну очі і бачу постаті кожнорічних „княгин". Ось чорнобрива Тацька, круглолиця Паранька, маленька на зріст та дуже вертка Юстинка, а там Ганя, Настуся, Катерина і другі. Всі такі, як були тоді, мимо того, що стільки літ проминуло. Живі ще вони? Мабуть вже їхні доні в такому віці, як я пригадую собі їх. Але напевне не плетуть „вінця" і не несуть господареві з „повіншванням". Чужий господар розсівся на рідних нивах і збирає золото ланів а людям прибитим долею не в голові „лодкання".

Горить ватра... несеться пісня... Вітер вхопив жменьку диму і просто мені в очі... Я примикаю, і знову передімною інший образ...

Мені смішно, бо в головній особі я пізнаю себе. Але зате і приємно. Я мала може одинадцять-дванадцять літ. Принесла на луку підвечірок дівчатам, які громадили отаву, а вони жартуючи, зробили мене „княжною піль". Сплели вінок з різного зілля і поклали на голову. Моє мале діточе серце словнилося гордістю. Мені хочеться співати й закрутитися в якомусь шаленому хороводі. Певне так почувається правдива „княжна піль", про яку я стільки казок наслухалась. Мене наче приворожило... Я стала іншою. Легкою мов подих вітру, що розвівав розплетене волосся кіс.

— Чим ви таку „княжну" приманили, що далася вловити, а чи може в сні зловили? Сміявся тато, даючи дівчатам заплату, а в його очах грали промінчики радости.

Де ви тепер дружечки „княжної піль"? Вчите своїх дітей веселих пісень, чи може рясні сльози спливають по лицах? В дома ви, чи в далекому Сибірі? Пам'ятаєте мене малу, з якої так здорово собі жартували? А я так пам'ятаю вас. Кожну риску на вашому розсміяному обличчі. Ні, я зовсім не гніваюся на вас, я навіть вдячна вам за ту хвилину радости. Як би так можна було, пришліть мені вінець,

навіть не такий „багатий” пшеничний а такий собі з вівса, та тільки прошу вас заквітчайте його зіллям і калиною. Я візьму його і мов дорогоцінність повішу під іконою в гостинній кімнаті і буду дивитися на него. Буду пити з него надію. Буду в него вплітати сподівання. Ті задушевні сподівання, що прийде час і я поверну до моїх гір і вийду, як колись рано-ранесенько, щоб на вершку Свенчора зустріти схід сонця. Я буду бігати зарослими стежками мого дитинства.

О гори мої! Крізь простори кидаю вам мою тугу за вами! Я голосно, цілим серцем передаю вам мій привіт. Я хочу вам сказати ще раз:

Я ваша, таки ваша!

I. Недерцані-Вебер

БОЙКО З-ПІД СКОЛЬОГО МІЖ ЧЕРВОНОШКІРИМИ В АМЕРИЦІ

Це оповідання було поміщене в Календарі „Любов” Української Народної Помочі за рік 1926, яке переповів Антін Лотоцький.

Для нас є цікаве це оповідання тим, що якраз постать бойка протиставиться англійськоку льордові. Побіч прикмет стійкого характеру, відваги і служби для других — наш бйко стає оборонцем винищуваних червоношкірих.

Подаємо уривки з цього оповідання:

У травні 1875 р. вплив із Гамбурга корабель і поплив до Нью-Йорку. Між сімдесяти подорожними був і українець Іван Киянюк, бойко з-під Сколього. Із жінкою та й дітьми кинув він рідну землю й поплив шукати долі в новому світі. Був він одним з перших із галицької волости, що йшов шукати щастя за морем. У тих роках ще мало було таких сміливців, Щойно в дев'яťдесятих роках минулого століття масами став наш народ тікати туди перед горем та нуждою в рідній країні. Агент говорив йому, що в Америці в Делевері є земля дуже урожайна, а ще нічия. Там він і задумав поселитися.

На кораблі пізнав його англійський лорд, що їхав до британських посілостей в півн. Америці, де стояв постоем його полк. Лорд умів добре по російськи а навіть трохи по українськи.

Був у Росії в англійському конзуляті й там мав нагоду пізнати обі мови. Лордові припав до вподоби наш бойко й заки подорож морем закінчилася, завязалися між ними навіть приятні взаємини. Англієць був цікавий джентельмен і от, коли показалася перед ними ньюйоркська пристань, наїшли їх взаємини гарний кінець в урочистому приреченню.

Зійдемося по п'ятнадцяти літах — сказав лорд Вінфільд, коли оба прощалися в часі, як корабель причалував. Кожний із нас дасть слово чести, що 12 червня 1890 р, буде в Нью Йорку в гостинниці Континенталь і один день ждатиме другого.

Киянюк згодився й зложив приречення. Потім розійшлися.

По п'ятнадцяти літах в означений день явився в гостинниці Континенталь старець, що хоч куляв на ногу й тяжко опирався на милиці, був ще доволі бадьорий. Був у цивільному одязі, та все в нього: постава, хід і спосіб говорення зраджували колишнього вояка.

Це був лорд Вінфільд, що точнісенько, як ялося воякові, явився на умовлену стрічу, ждав на нашого бойка Івана Киянюка.

Коли вже стемнілося, застукав хтось у двері й на клик лорда: Ввійдіть! явився на порозі — індіанин у повній зброї.

Його лице, руки та шия, що їх шкіра лисніла червіню, були татуовані. На голові, з якої волосся спливало довгими пасмами на рамена, мав він вінець із вірлиних пер, а в руці томагавк, боевий топір. На ногах мав пестрі шкіряні панчохи й оперезаний був чересом.

Коли лорд побачив цього несподіваного гостя, зірвався з місця та заляв.

Та індіанин поклонився по європейськи й промовив англійською мовою. Лорде Вінфільде! Будьте вибачні, що так пізно приходжу.

Цей підступив блище, вп'ялив зір в індіанина й спитав гордо: Хто ти? Я не знаю тебе?

Я ватажок Калькото — відповів червоношкірий „Колись звався я Іван Киянюк”.

Киянюк — закликав Лорд через край зчудований і по-

дав йому руку: Вітайте, хоч в одязі раси, якою я погорджую й від літ змагався винищити її.

Потім засіли оба і відповідно до умови кожний з них переповів свої переживання за останніх 15 літ.

(Пропущено).

І. Киянюк закінчуючи своє оповідання подав: Перед роком вибрали мене ватажком й назвали „калькото” — „щаслива рука”, бо я — так як колись моя дружина лікував недужих.

Коли Киянюк скінчив, підвівся, стиснув руку льорда й хотів відходити.

Останьте в мене й киньте негідне життя!

Та Киянюк сказав: Негідне!? О ні! Я тепер іншої думки! Це ж земля індіан, а ми з старого світа приходимо й відбираємо їм їх власну землю та й винищуємо їх. Я розумію їх, бо я вийшов теж із поневоленого народу, що не є господарем на власній землі. Це мене з ними поріднило. А вкінці, я дав їм слово, що вернуся до них — і додержу слова їм, братам моїм.

Він попрощався з льордом та й вийшов.

Петро Мегик

СЛОВО НА ВІДКРИТТЯ ВИСТАВКИ ЦЕРКОВНОГО БУДІВНИЦТВА І НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА БОЙКІВЩИНИ

Коли після упадку Наполеона, німці залишилися вільні від французьких політичних впливів — Німеччина складалася з багатьох більших і менших держав. Існували навіть міста республіки. Таке мале середньовічне місто, як Ротенбург обер Тавбер у Баварії, з населенням до 10 тисяч, до 1825 року було республікою.

Провідні німецькі люди тих часів розуміли, що такий стан роздріблення некорисний для народу. В тому часі зродився в одного німецького патріота вчителя клич-ідея, яку він почав пропагувати серед шкільних кругів, а саме: треба виховувати нового німецького патріота, який би любив усю німецьку землю, усіх німецьких людей, а не лише якусь вузьку державу-провінцію. Реалізацію своєї ідеї розумів у той спосіб, що шкільна молодь влітку повинна вандрувати по всій німецькій землі, пізнавати свій край і бути гордою з нього, з його історичних пам'яток, з краси

**З виставки церковного будівництва Бойківщини — Філадельфія,
6—21 травня 1972 р.**

німецької природи. На таких ідеологічних підставах виросло одне й друге покоління й за Бісмарка почалося злучення і зміцнювання всіх німецьких малих держав в одну пруську імперію. Може існують інші, кращі теорії, але в практиці згадана вище виховна програма, перепроваджувана послідовно, дала добрі наслідки.

Українці в тім самім часі не могли використовувати таких чи інших подібних метод, бо ще перед першою світовою війною не були на це спроможні. Аж у часі першої світової війни, а особливо час після програної державности потряс українським народом і між першою й другою світовою війною, особливо на західних землях України, вже розпочався невеликий рух для пізнання своєї землі. Молодечі організації почали переводити літні табори в різних частинах Карпат. Почав був виходити добре редагований журнал про рідну землю та її красу й пам'ятки. Невелика матеріальна поправа широких кругів уже зроджувала гурти

літніх вандрівників по карпатських горах і як мені колись у часі моїх самотніх вандрівок у Карпатах сказав один гуцул: — „добре пане, що вже й наші пани починають волочитися в горах, бо все самі поляки“, бо таке було розуміння туристики серед нашого переважаюче селянського загалу.

Тому то й всякі покази в нашім життю на чужині мають своє особливе значення. Вже пятьдесят років „різні брати“ на рідних землях послідовно нищать архітектурні пам'ятки створені руками українських майстрів і нав'язані духовістю вікових традицій. Подібне нищення послідовно перепро-ваджувалося в ХХ столітті на східних землях України для церковного будівництва — на місце старих деревляних церков дозволялося будувати деревляні церкви лише тонівського типу (Тон Костянтин, російський архітект, помер 1881 року, офіційний будівничий за царя Миколи I), подібне нищення буде переводитися програмово далі. Можемо знайти в історичній ситуації народу без доказів духової культури, якщо нація не спроможеться на визволення з усяких опік, а живі покоління не будуть закріплювати друком існуючих мистецьких вартостей на своїй землі й на чужині.

Для того подібні покази колекції мають велике значення. Можна і треба мати до таких показів особливу увагу до зовнішнього способу подачі таких виставок. Коли для нас старших, які пам'ятають в якійсь мірі нашу фізичну Батьківщину та її культурні скарби через уяву ностальгії на чужині — для нас кожна така чи інша фотографія, кожна газетна репродукція має велике й дороге минуле для спогадів, але вже для нашої молоді, яка виросла з телевізією, кольоровою фотографією, автом і всіма технічними досягненнями, такі експонати, часто подані невластиво, можуть бути не цікавим анахронізмом. Навіть найщиріші патріотизми на рівні провінційних просвіт слід безповоротно здати до архіву минулих часів.

Переходячи нарешті до самих архітектурних пам'яток бойківської землі, коротку хвилину затримаємося на деревлянім будівництві, особливо церковнім. Хоча по всій Україні було й ще багато є дуже цікавих деревляних церков, то на Бойківщині збереглися найбільше архаїчні й своєрідні форми українського деревляного будівництва світського й церковного типу. Перед першою світовою війною зацікавлення до народного мистецтва, зокрема до будівництва, було вже досить поширене. Такі дослідники й збирачі як В. Г. Кричевський, Мощенко, Лукомський, Обмінський Тадей, Пав-

Фрагмент з виставки церковного будівництва і народнього мистецтва Бойківщини, яка відбулася у Філадельфії від 6 до 21-го травня 1972 р. Стоїть інж. Ст. Кульчицький, мистецький референт виставки.

лущський, Біляшевський, Гансен, Лушпинський Олександр, брати Щербаківські, Шухевич зібрали й опрацювали багато матеріялу. 1913 року за матеріяльною допомогою відомого співака Олександра Мишуги, Вадим Щербаківський випустив першу свою книжку-збірник „Українське Мистецтво” друковане в Відні чи у Львові, де вже було звернено увагу на вартість українських бойківських церков. Були залучені репродукції бойківських церков з Ботельки Вижньої, повіт Турка — трьохбанна церква з XVII століття, трьох-банна церква з XVIII століття із села Бутлі, церква з XVIII століття із села Таламаш, дзвіниця XVII століття із села Топільниця, пов. Старий Самбір і деякі інші. 1920 року заходами Митрополита Шептицького і Національного Музею у Львові вийшов альбом архітекта Олександра Лушпинського „Дерев'яні церкви Галичини”, де в більшості були вміщені типові бойківські церкви. Досить багато дослідчої й видавничої уваги присвятив бойківським церквам покійний інженер Володимир Січинський, Залозецький, Новицький, Михайло Драган і інші.

Характеристичною прикметою бойківських церков буде типове для українського церковного будівництва тризубна будова, поставлена на осі схід-захід із головним входом із заходу. Кожний зруб накритий ступенчасто-пірамідальним перекриттям. Кожний зруб є кладений поземими брусами не лише в стінах, але й у пірамідальному накритті. Зовнішній вигляд будівлі відповідає внутрішній просторій формі. Ця логічність становить особливість української архітектури взагалі.

Дальшим, більш скомплікованим типом накриття зрубів було вісімкове закінчування зрубів на пірамідальному перекритті, що своєю красою захоплювало кожну людину.

Одну з таких церков із Кривки заходами тогож Митрополита Шептицького було перенесено до Львова. Велике, атавістичне відчуття такого доступного в тих землях України матеріялу, як дерево та його вимог, допомогло розвитку інших церковних будівель як дзвіниці, в формах яких переходилися дуже архаїчні прикмети ще оборонних веж із княжої доби. Опрацьовані бойківськими майстрами стовпи, сохи, піддаша, одвірки — все те повне прекрасних декоративних форм, які виглядають у своїй конструктивній логіці так, як би їх сама природа виростила-створила. Хлопець-бойко вже від пастуха щось різав, учився розуміти матеріял, його вимоги й логіку, згодом виростав у першорядного майстра будівничого або виростав у великого сучасного скульптора, яким є Черешньовський Михайло. Він, як казав про нього скульптор Михайло Драган, різє дерево легко як масло, а я так не вмію. Це дрібний доказ, що матеріял треба відчувати. Як італісець-каменярь відчуває камінь, так бойківські майстри відчувають дерево.

Зібрані і показані тут зразки церков і деталей заслуговують на нашу найбільшу увагу й оглянення. Річниця великого гетьмана Сагайдачного — сина бойківської землі заступлена тут цікавими зібраними матеріялами іконографічного порядку та творами мистецтва, які переносять нас у ту буйну добу нашої історії. За це все ми повинні бути вдячні організаторам. А якщо на будуче можна було б спромагтись на кращі репродукції-фотографії професійного характеру, то така виставка зформована при співпраці молодих архітектів мала б можливості стати доброю пропагандивною виставкою серед чужинців при різних нагодах. Про такий тип виставок колись мусять подумати начальні установи й провідні особи.

НОВІ ВИДАННЯ

Володислав Корниляк. ТВОРИ, Мюнхен, 1972. Стор. 208

Володислав Корниляк письменник, що народився на Бойківщині, в містечку — Фельштин, Самбірського повіту, в 1881 році. Про його письменницьку діяльність і тексти його творів розповідає книга, видана синами — Кир Платоном екзархом українців католиків у Німеччині та лікарем д-ром Володимиром Корниляком.

Передмову до книжки написав д-р Аркадій Жуковський, а вступне слово — Кир Платон. Есей — „Мій батько, як педагог і філософ”, — опрацював д-р Володимир Корниляк, найстарший син письменника.

Володислав Корниляк, учитель по званні, мав велику сім'ю, якій дав високу освіту: сини — Володимир та Євген — лікарі, донька — Теодора — учителька, син — Анемподист — професор-біолог, та наймолодший — Кир Платон, заходами якого ця книжка появилася.

Письменник Володислав Корниляк закінчив учительську семінарію в Самборі і, як учитель, працював рік у своєму родинному містечку, а вже в 1903 році переїхав на Буковину і понад 30 років працював у різних сільських школах. В роках 1940-41 працював бібліотекарем у Педагогічному Інституті в Чернівцях. Після війни переїхав у Румунію і дожив 87 року життя в місті Сібіу, в Семигороді.

В книзі — „Твори” Володислава Корниляка вміщено його праці: „Слово о полку Ігоревім”, „Перші українські друки”, „Петро Могила — восводич землі Молдавської”, „Тарас Шевченко”, „Осип Юрій Федькович — буковинський співець”, „Пам'яті шкільного повітового інспектора Осипа Юрія Федьковича”, „Українська латинка”.

Під загальним заголовком „З українського життя на Буковині” вміщено статті і праці: „Корнило Данилюк”, „Свято Тараса Шевченка”, „Скит Кришатицький”, „Українці у Сочаві”.

Крім статей і окремих праць поміщено теж листування до сина, яке часто має не лише наукову проблематику, але й наукову цінність.

В книзі вміщено 80 фотографій, що є не лише історією родини Корниляків, але й українського життя та громадських діячів на Буковині та й сама книжка — причинком для історії розвитку громадського життя в Україні часів національного і політичного пробудження українського народу.

Б. С.

З СВІТЛИХ СТОРІНОК МИНУЛОГО

М. М. Дирда: ЧСВВ: ЯСНА ГОРА В ГОШЕВІ. Українська Духовна Бібліотека В-во оо. Василіян, Нью Йорк, Н.Й., 1972, ЗСА. Стор. 144, ціна 2.00 дол.

Живемо в розсіянні, на чужинах. Роки минають. Час своєю сірою і певпинною дійсністю, наче пилюкою притрушує сліди нашого минулого, наші дорогі рідні місця, наші прецінні і святі пам'ятки. Де-не-де, в декого—у цей жорстокий, твердий, розбурханий час, —іще блимне промінчик віри, надії

Оцим ясним променем, о озорує наш шлях, що прокидає в нас віру, а з нею й любов до нашого рідного, великого минулого, — без якого здоровий парід, як не хоче позбутись свого коріння буття, не може існувати, — с й оця книжка: „Ясна Гора в Гошеві“. Написана вона сумлінно, докладно і з серцем любови до Небесної Цариці й до українського народу.

Вже з самої бібліографії, — і то тут, на чужині, зібраної, — бачимо, скільки труду, заповідливості вклав Впр. Автор у цю свою працю. Від опису околиць Гошева, початків монастиря, його розвитку, до історії чудотворної ікони, історії чудес і ласк Божої Матері, з розцвітом життя Ясної

Гори, паломництва, аж до понурих днів другої світової війни й до остаточного нашестя большевицької Московії 1944.—усе описане і списане з великою кмітливістю і з глибокою любов'ю до святого місця ласк і молитви — Ясної Гори в Гошеві.

Небагато в нас таких праць, так вичерпно опрацьованих: треба бути сильно замилюваним у рідну історію св. місць, у наше те минуле, щоб написати таку працю.

Ця книжка повинна знайтися — не в бібліотеці, для гонору, а — в руках кожного з нас, хто ще шанує і любить своє рідне, хто хоче оживити — засмічене важкою сучасністю — своє серце, свою душу, хто хоче — хай, що й на чужині! — дихнути світлими просторами ЯСНОЇ ГОРИ В ГОШЕВІ.

Книжка видана старанно. Помилки при — очевиднім — другім накладі усунути.

Обкладинка роботи нашого гідного майстра в графіці — мистця Якова Гніздовського.

Набути цю книжку — писати на адресу:

REV. MARKO DYRDA, OSBM
1745 WASHINGTON AVENUE
BRONX, N.Y., 10457, U.S.A.

М. Островерха

Д-Р ОЛЕКСА ДЕРЕШ

* 23. III. 1892 — † 10. IX. 1958

10 вересня 1958 р. в Нью-Йорку, несподівано, відійшов у вічність бл. п. д-р Олекса Дереш, адвокат у Долині, учасник Визвольних Змагань, в роках 1920-1924 комендант Української Військової Організації на Стрийську округу

Д-р Олекса Дереш

та певтомний суспільно-політичний працівник Долини і Долинщини. Відійшов ненадійно на 66 році життя, перейшовши операцію.

Д-р Олекса Дереш народився 28 березня 1892 р. в Добрянах, Стрийського повіту, в сім'ї селя-

нина Петра Дереша і Юлії з роду Кузів, де, крім нього, було ще п'ятеро дітей: Микола — пізніше ветеринарний лікар, Петро — який в Чехо-Словаччині закінчив правничі студії, Андрій — який по батькові перебрав господарство, та дві дочки: Марія й Олесья.

По закінченні в 1910 р. гімназії в Стрию, Олекса Дереш вписується на правничі студії на львівському університеті, але покликаний до військової служби, перериває студії. Стаціонує в Перемишлі, при 9 полку піхоти, одержує старшинський ступінь, мабуть ступінь поручника. Тяжко-ранений, переїжджає до санаторії в Закопанім на лікування. Відтак, як старшина, вступає в ряди УГА, з фронтом відбуває похід на Україну і в часі боїв три рази попадає в большевицький полон, але щасливо втікає. Останнім разом втікає з Одеси і під різними прибраними прізвищами, серед тяжких обставин, серед голоду й холоду та великих зусиль, майже весь час пішки, добивається до Стрия.

Відтак, у часі продовжування студій, вмішаний у справу студента Коцка, виїжджає до Німеччини. Повернувшись, у 1921 році промується на доктора права на Львівському університеті. Відбувши однорічну судову практику у Львові, бо президент суду в Стрию, Місінські, не хоче такого, як він казав, „бойовника” прийняти, а практику конципієнта у д-ра

Калитовського і д-ра Гарасимова в Стрию, — д-р Олекса Дереш складає адвокатський іспит, а згодом, у травні 1924 р., відкриває в Долині адвокатську канцелярію.

♦♦

По першій світовій війні по селах долиньського повіту не було надто весело. Неписьменність, брак національної свідомости серед ширшого громадянства та господарсько-економічні злидні — це були наслідки чужих окупацій. По селах повіту були переважно чужинецькі склепи і корчми, які використовують селян у немилосердний спосіб та руйнують їх морально й фізично. Від позик доводиться селянам платити високі лихварські відсотки. Навіть нема кому боронити селян від лихварів перед судом, бо на дванадцять чужинецьких адвокатів є лише один українець — д-р Северин Данилович.

Серед таких обставин, у травні 1924 р. закладає в Долині адвокатську канцелярію д-р Олекса Дереш. Молодий, пристійний та енергійний адвокат кидається у вир професійної і громадської праці. Коректний у поведінці, солідний та обов'язковий у праці й веселий та товариський у приватному житті, в скорому часі з'єднає собі симпатії і повагу у своїх і респект у чужинців.

Очоливши повітові та деякі місцеві товариства й установи, за його почином по селах оживають існуючі та постають нові читальні „Просвіти“, кооперативи, кружки „Сільського Господаря“ і „Рідної Школи“. Іде боротьба з неписьменністю і акція за скасуванням корчем та переводиться плебісци-

ти за введенням у школах української мови навчання, бо в деяких селах польська влада впровадила у школі польську мову, або двомовне навчання, хоча в селі не було ні одної, або було двоє чи троє польських дітей.

Як знаменитий бесідник, вмів д-р Олекса Дереш кожному промовити до душі: інтелігентові, робітничкові і селянинові. На просвітнянських, сільсько-господарських, рідношкільних та кооперативних нарадах дає вказівки і поради та заохочує всіх до праці на місцях.

Відновивши діяльність філії „Сільського Господаря“, прийнято на працю інженера-аргонома, а пізніше і господарську інструкторку та інструктора для Жліборобського Вишколу Молоді, які їздять по селах та виголошують реферати на сільсько-господарські і домашньо-господарські теми та дають вказівки раціональної господарки. Відновлена в діяльності кредитова кооператива „Українська Каса“ дає позики потребуючим кредиту і охороняє селян від плачущого лихварських відсотків.

З ініціативи д-ра Олекси Дереша засновується теж Повітовий Союз Кооператив, а коли через конкуренцію чужинецького купецтва не може вдержатися, то завдяки його заходам постає складниця Повітового Союзу Кооператив у Калуші, яка до другої світової війни дуже добре розвивалася.

Ось так ведена культурно-освітня, сільсько-господарська, економічна й рідношкільна праця унапрямована повітовими устано-

вами, що їх очолює д-р Олекса Дереш, як теж праця свідоміших одиниць по селах, дають щораз то кращі висліди: національна свідомість і патріотизм населення ростуть і вкінці завершується праця успіхом — майже в кожному селі є читальня „Просвіти“, кооператива, кружок „Сільського Господаря“, не мало кружків „Рідної Школи“, а по чужинецьких склепах і корчмах і сліду не стає. Селяни купують товари в кооперативах і через кооперативи збувають свої сільсько-господарські продукти, оминаючи посередників і лихварів.

Особливу увагу приділяє він кружкові „Рідної Школи“ в Долині, який веде 7-ми класову народню школу. Для здобуття фондів на удержання школи, іменем кружка „Рідної Школи“ часто влаштовуються різноманітні імпрези і збірки при різних нагодах.

Широку діяльність у Долині і повіті проявляє теж Повітовий Комітет УНДО, основником і головою якого був д-р Олекса Дереш. Віча, а особливо довірочні наради перед громадськими виборами і виборами до сейму та сенату, відбуваються доволі часто. Беруть у них участь священики, вчителі, представники селян і міщан. В часі парламентарних виборів у роках 1928, 1933 і 1937 Комітет УНДО розгортає широку пропагандивну діяльність за голосуванням на українських кандидатів, яка то пропаганда має рішачий корисний вплив на висліди виборів у повіті.

В 1930 р. староство в Долині розв'язує пожежно - руханково - спортове товариство „Сокіл“, яке

існувало ще від австрійських часів, та д-р Олекса Дереш дає ініціативу до заснування руханково-спортового товариства „Сокіл“ і стає його головою. За його старанням закуплено конечно потрібні руханкові приладдя, винаймлено приміщення для товариства і залю та площу для спортових вправ.

Майже на всіх повітових і місцевих академіях і зборах д-р Олекса Дереш виступає із святочними промовами чи рефератами та в кожному товаристві чи установі бере активну участь у праці. Кожного дня від ранку поза полудень заступає своїх клієнтів у суді, опісля працює в адвокатській канцелярії, а вечорами дуже часто засідання, сходини, наради...

В його канцелярії кожний безінтересовно дістає правну пораду, а члени управ полагоджують справи зв'язані з діяльністю товариств і установ, одержують всякі поради та зразу написані письма до адміністраційної чи іншої влади, а навіть часто їхні справи полагоджується в старостві.

Всякі друки й оголошення з центральних установ приходять на адресу д-ра Олекси Дереша і з його канцелярії розсилається їх до всіх закутин повіту.

Праця д-ра Олекси Дереша була многогранна і без сумніву дала немалий вклад і в історію Долини і Долинщини.

Від 1925 р. до другої світової війни д-р Олекса Дереш був головою філії „Сільського Господаря“, кружка „Рідної Школи“, Повітового Комітету УНДО та головою надзірної ради кооперативи „Сила“ і кредитової кооперативи

„Українська Каса”, від 1925 до 1933 р. головою філії „Просвіти” і деякий час головою читальні „Просвіти”, від 1930 р. до другої світової війни головою „Сокола”, весь час членом Українського Захисту, до 1928 р. головою „Української Бесіди”, членом міської ради і головою українського клубу радних, членом ради повітового відділу і членом воевідської ради, а в 1937 р. на листі УНДО поставлений був на заступника посла до сейму.

Як у вересні 1939 р. прийшли до Долини большевики і завели совєтську владу, в кілька днів по тім українська делегація на чолі з д-ром Олексю Дерешом зголошується в повітовому управлінні, щоб включитися до праці. Делегацію приймає голова управління Скирда, обіцяє в скорому часі багато людей покликати до праці, та коли делегація вийшла на коридор, д-ра О. Дереша арештовано і відставлено в невідомому напрямі.

Коли ж приїхала німецька комісія ресструвати і забирати німців, його дружина теж ресструється, а комісія запевняє її, що чоловік буде звільнений. Спочатку совєтська влада не хотіла звільнити д-ра О. Дереша, оправдуючись, що не знає, де він перебуває. Та на рішучу вимогу дозволено німецькій комісії шукати його по тюрмах. Віднайдений в тюрмі в Стрию, дня 2 січня 1940 р. д-р О. Дереш був звільнений.

Вернувшись додому, застає свою родину зіпханою до одної малої кімнати, а весь будинок зайнятий штабом військової частини. В штабі, куди по приїзді негайно

його покликано, комісар заявляє йому, що вони про нього багато знають. Вони знають, що він є „хороший і здібний чоловік” і радять йому „не їхати до Германії”, бо тут, „в Радянській Україні перед ним стоїть велика кар’єра”.

Пригноблений жорстокою дійсністю і жахливим, понад тримісячним пережиттям у в’язниці, д-р О. Дереш відповідає комісареві: „Спочатку я думав, що буде змога якомсь життя собі уложити, та тепер уже ніхто мене не переконає, щоб я тут залишився”.

Хоч тяжко було покинути рідну землю і людей, з якими і для яких доводилось працювати і де прожив найкращу частину свого життя, д-р О. Дереш рішається на виїзд. З болем серця покидає рідні сторони, рятує своє життя і життя своєї родини, і дня 7 січня 1940 р., отже за п’ять днів по звільненні з тюрми, виїжджає до Німеччини.

В Німеччині один рік перебуває в таборі в Глівхав у Саксонії, відтак у Тішінер Вальд і Кракові, а коли настала німецько-совєтська війна і воєнний фронт пересунувся на схід, виїжджає до Львова, де працює в уряді Сільського Господарства (Ляндвіртшафтскамер). Осінню 1943 р. виїжджає зі Львова до Відня, де працює в Українському Центральному Комітеті (У.Ц.К.), а в січні 1944 р. з транспортом УЦК переїжджає до Баварії і тут перебуває до закінчення війни.

Переїхавши до Мюнхену, на спілку з д-ром Рибакком провадить адвокатську канцелярію. Відтак, проживаючи в таборі в Регенсбурзі, працює в ІРО. Деякий час

по тім перебував в таборі в Ульмі і в Кляйнкец, звідкіля переїжджав до Мюнхену, на Функкасерне, де переходить комісії і в травні 1952 р. виїжджав з дружиною до Америки, куди раніше виїхали його дві дочки: Лідія зам. Козак і Володимира зам. Шипайло.

Поселившись у Ратерфорді, недалеко Нью-Йорку, працює у фабриці, а відтак переходить на емеритуру.

Тут, в Америці, крім виконання фізичної праці, виявляє теж зацікавлення літературною творчістю і в тому напрямі викazuje неабиякі здібності. Пише нариси про відносини в Галичині та незвичайно цікаві новелі. В роках 1956—1957 на сторінках часопису „Свобода” появляються новелі „Вівчар”, „Прийміть і від мене лепту”, „Роги магараджі”, „Дай шматок хліба” та інші.

10 вересня 1958 р. д-р Олекса

Дереш ненадійно закінчив дорогу своєї життєвої мандрівки і відійшов у другий світ, в життя вічне, залишаючи в смутку вірну дружину Ірину, дочки Лідію і Володимиру, зятів Зенона Козака і Євгена Шипайла та п'ятьох внуків.

Вірний син свого народу заснув на чужині... Заснув далеко від Батьківщини-України, яку так гаряче любив і для якої жив, трудився і страждав, куди однак не судилося йому повернутись...

Будучи великим любителем мисливства, д-р Олекса Дереш не мало разів бував на полюванні і завжди захоплювався чарівним співом птиць підкарпатських лісів. Чарівне щебетання птиць лунає тепер і над його могилою на чужині, а звуки їхніх жалібно-молитовних пісень вітер заносить перед Престол Всевишнього і на Україну...

СКУЛЬПТОР ЛУКА БІГАНІЧ

Світ творчости Луки Біганича, як світ кожного правдивого художника — неповторний. Йому притаманна своя мелодія почуття і зорових переживань, і ми ніде більше цієї мелодії не стрінемо.

Л. Біганич народився 1927 р. в селі Волосате, захованім серед вершин гір Карпат, в недоступній гущі смерекових лісів. Під час воєнної хуртовини Лука пішки добився до Перемишля, щоб учитися в середній школі. В 1955 р. Л. Біганич вже випускник скульптурного факультету Львівського інституту прикладного і декоративного мистецтва.

Здійснюючи свою мрію створити образи видатних жінок української культури, Л. Біганич в основному працює над образами жінок. Кожний його твір — це пісня про українську жінку.

Великим досягненням Л. Біганича є створення образу „Лесі Українки”, „Соломії Крушельницької”, „Ольги Кобилянської”, „Марії Заньковецької” та інших. Діапазон створених Л. Біганичем жіночих образів надзвичайно широкий. В цих працях, побіч вираження вну-

трішньої проглядности, побіч спокійної одухотворености, виявлено благородність душі.

Образ світової слави оперної співачки Соломії Крушельницької скульптор вирішує м'яка, зосереджуючи увагу на обличчі, задуманому, поглибленому у світ сценічних образів. Ледве помітні складки одягу підкреслюють вроду і граціозність співачки. Скульптуру Марії Заньковецької, виконану в червоному граніті, встановлено у Львівському театрі її імені. Постаць Лесі Українки, виконана в мармурі, знаходиться в Київському літературно-меморіальному музеї поетеси.

Зображення Ольги Кобилянської з чорного граніту вміщено перед театром імені О. Кобилянської в Чернівцях. Оригінальною композицією Л. Біганича є „Українська баркароля”, створена до слів пісні жіночого тріо українського композитора Станислава Людкевича:

*Осріблений світллю
Дніпро несеться вдаль,
І хвиля гонить хвилю,
Іскриться мов кришталь!*

Скульптор зобразив постать дівчини, яка тільки що закінчила грати. Вона відкинула голову, заплющила очі, а в повітрі немов лунає ще чудова мелодія пісні. Кожна деталь підпорядкована задумові скульптора, особливо в жесті рук бачить скульптор музику своєї творчости. В композиції „Українська баркароля” досягає скульптор великої виразности та експресії.

В останніх працях бачимо зацікавлення Л. Біганича постатями українських діячів культури, як українського гетьмана Богдана Хмельницького, українського першодрукаря Святополка Фіоля. Особливе зацікавлення викликає виконаний в дереві барельєф першодрукаря С. Фіоля, який у 1490-х роках, півстоліття раніше від Івана Федорова, видрукував кирилицею „Часослов”, „Тріодь” та інші книги.

Далекосяглі пляни, пошуки, молодість задумів і творче горіння не залишають Л. Біганича. Він дивиться на минуле по сучасному і дає все нові, цікаві твори, бзгачуючи скарбницю українського мистецтва.

(Софія Чехович)

Д-Р Б. СТЕБЕЛЬСЬКИЙ — ДІЙСНИЙ ЧЛЕН НТШ

Торонто, Онт. — Головна Рада Наукових Товариств ім. Т. Шевченка обрала д-ра Богдана Стебельського дійсним членом Філологічної Секції на особовому засіданні дня 6 травня 1972, в Нью-Йорку.

Д-р Богдан Стебельський є секретарем канадського НТШ, редактором додатку до „Гомону України” — „Література і Мистецтво” та головою Управи Асоціації Діячів Української Культури.

ВИСТАВКА ЦЕРКОВНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА „БОЙКІВЩИНИ”

Виставку влаштувало Товариство „Бойківщина” у Філадельфії, Па., заходом виставкового комітету в Мистецькій студії при 2222 Попляр вул., в часі від 6 до 21 травня 1972 р.

Містимо слово почесного голови виставкового комітету і голови Т-ва „Бойківщина” о. Станислава Даша: „Як світ світом, люди віддають славу Богові, спершу в затишних місцях, здалека від світового гамору, а пізніше у храмах”.

Український нарід є дуже релігійний і все своє релігійне, родинне і народне життя зосереджує коло Церкви. Наші предки будували дуже величаві Божі храми, що перестояли століття. Ми горді, що українські церкви, почавши від Св. Софії в Києві, по через дерев'яні бойківські, лемківські, гуцульські та інші, а останньо Св. Софію в Римі — є своєрідним високим архітектурним мистецтвом.

Незбагнуті пляни Божої Премудрости украсили цілу Україну іконами Божої Матері. Зразки деяких ікон є розміщені на виставці, як Самбірської і Гошівської Богородиць. Непроглядні маси людей з Бойківської верховини, навіть із Закарпаття кілька разів до

року спішили до самбірської Матері Божої, щоб Їй поклонитися і просити про Її ласки.

Хто був архітектором-будівничим церков, що ними захоплюються не лише наші, але й чужі люди? На це одна відповідь: українські сільські генії будували ті церкви для слави Бога та спасення українського народу. Без високих студій, вони творять архітектурні мистецькі будівлі, які чарують і захоплюють світ.

Товариство „Бойківщина” кличе нас усіх, думками і серцем, зблизитися до мовчазних церков та у відтворених їх зразках захоплюватися їхньою красою, що її створили прадідівські селянські руки. Це була наша ціль, влаштовуючи цю виставку. Та показати тут вже народженим на еміграції, хоча частинно, панораму у світлинах Божих святинь, де ворог молитись не дає, а колись там кипіло життя, люди молились за єдність і волю України. Сьогодні там сумно. Ми залишили наші дерев'яні і муровані храми, а Мойсей українського народу — господар храму Св. Юра — за Божим Провидінням дістався до вічного міста і молить Бога про ласки для нашого народу.

ЮВІЛЕЙНА ЗУСТРІЧ У 350-ЛІТТЯ СМЕРТИ ГЕТЬМАНА ПЕТРА КОНАШЕВИЧА-САГАЙДАЧНОГО — ПРИВІТТИ

Ювілейна зустріч відбулася під патронатом Т-ва „Бойківщина” в днях 20 і 21 травня 1972 р. на „Союзівці”. Про Зустріч появились

докладні звідомлення в нашій пресі. Тут хочемо помістити уривки з одержаних привітів.

Комісія Регіональних Дослідів

і Публікацій при НТШ, Н. Йорк, за підписами д-ра Василя Лева — голови, д-ра Романа Миколасвича — заст. голови і ред. Івана Дурбака—секретаря прислала свій привіт такого змісту: „...В імені Комісії Регіональних Дослідів і Публікацій при Науковому Товаристві ім. Шевченка шлемо Вам щирий привіт і побажання якнайкращих успіхів у святкуваннях пам'яті великого державного мужа гетьмана Конашевича Сагайдачного. Ця світла постать в історії України заслуговує на достойне відзначення. Тому задум і праця ювілейної зустрічі під патронатом Т-ва „Бойківщина” мають велике значення для дій нашої громадської активності і наукової праці для збереження пам'яті Гетьмана для сучасного і майбутніх поколінь у вільному світі, а також і для нашого народу на рідних землях. Наша Комісія РДП співдіє з Вами для добра цієї частини історії України. Шлемо привіт і вислови глибокої пошани.”

Сердечні привітання і признання прислали: Союз Українців Ка-

толиків „Провидіння”, Рада Представників Регіональних Комітетів при НТШ Америки, Українське Вільне Козацтво — осередок Чикаго та інші.

Канцелярія УККА повідомила, що 17 травня 1972 р. прийнято Товариство „Бойківщина” в члени УККА та розіслала до преси звернення в справі відзначення 1972 року — Роком гетьмана Петра Сагайдачного. Привіт від УККА особисто зложив інж. Микола Семаншин.

о. Діон. Кульчицький — Німеччина: „...Радію дуже, що той з'їзд відбудеться заходами Т-ва „Бойківщина”. На Бойківщині провів я найкращий, на жаль, найкоротший відтинок мого життя. П'ять літ був я самостійним завідателем в Галівці коло Лімної. Мило згадую той час. З нагоди Вашого віїмкового з'їзду пересилаю сердечний привіт. Поздоровлення для всіх знайомих, а зокрема тих, яких я знаю і які мене знають.

Нехай Господь благословить добре діло!'

Т-ВО „БОЙКІВЩИНА” ВШАНУВАЛО ГЕТЬМАНА П. САГАЙДАЧНОГО В РОКОВИНИ ЙОГО СМЕРТИ

Союзівка, Кергонксон, Н.Й. — Заходами Т-ва „Бійківщина” відбулася в днях 20 і 21 травня ц. р. на „Союзівці” ювілейна зустріч земляків Великого Гетьмана Петра Конашевича Сагайдачного з приводу 350-річчя його смерті. Голова Ювілейного Комітету І. Кульчицький відкрив зустріч і виголосив вступне слово про україн-

ське підкарпатське міщанство, що з нього походив славний Гетьман. Д-р В. Лев, голова Комісії Регіональних Дослідів НТШ, привітав учасників зустрічі, відтак м-р М. Утриско, секретар Головної Управи Т-ва „Бойківщина” передав привіт від голови Т-ва о. Ст. Дашо і закликав повстанням з місць і однохвилинною мовчанкою аша-

нувати світлу пам'ять пок. Марії Дашо. Він запропонував вислати привіт кардиналові Й. Сліпому, що прийнято оплесками. З черги І. Кульчицький прочитав обширну доповідь про життя і бойові подвиги Гетьмана Сагайдачного та пояснив виставку, влаштовану з цього приводу. Крім портрету Гетьмана, що його виконав В. Кульчицький, на виставці були показані портрети гетьмана мистців: Ждахи, Турбацького, Климка, Прокудіна-Горського, Н. Сомко, о. С. Кіндзерявого-Пастухова й П. Мегика. Після того учасники доповняли доповідь різними спогадами про рідне село Гетьмана та рід Кульчицьких. На виставці були також показані церкви Бойківщини, бойківські типи, герби української підкарпатської шляхти, видання про Бойківщину. Для зустрічі було видане спеціальне число „Літопису Бойківщини“, ч. 1-2 (1972), присвячене Гетьманові Сагайдачному.

Після спільної вечери відбулася коротка мистецька програма Наперед мгр. М. Утриско прочитав привіти, м. ін. від Головної Управи „Провидіння“, Ради Представників Регіональних Комітетів, від деяких земляків. Інж. М. Семанишин сказав привіт від Головної Управи УККА, інж. В. Осередчук від Центрального Комітету Дрогобичан, І. Дурбак від Головного Комітету Теробовлян, п-і Кульчицька від Головної Управи ОЖ ОЧСУ. Юнак З. Семанишин деклямував вірш Ю. Шкрумеляка про

гетьмана Сагайдачного. П-і Язичинська виголосила веселий монолог про літературу й культуру. Програму вів Яр. Климовський.

В неділю 21 травня о. І. Мак відправив Службу Божу й панахиду за гетьмана й покійних членів Т-ва „Бойківщина“ та сказав патріотичну проповідь.

Після того відбувся в залі „Веселки“ виступ Танцювального Ансамблю Української Молоді з Детройту під проводом Іванни Драґінди-Кульчицької. 45 дівчат і хлопців з другого і третього покоління виконали справді по-мистецьки низку українських танків. Відкрив виступ Яр. Климовський вступним словом. Всі танки були виконані у відповідних регіональних одягах. П-і Іванні Драґінда-Кульчицькій дякували за її наполегливу працю над молодю голова Комітету І. Кульчицький, вручаючи їй китицю квітів та мгр. М. Утриско від Головної Управи Т-ва „Бойківщина“. Студентка Олена Огар з Детройту передала п-і І. Д. Кульчицькій нагороду за перше місце, здобутена міжнародньому мистецькому фестивалі мичигенського університету, де взяло участь 30 мистецьких груп.

Управа Т-ва „Бойківщина“ запропонувала Президії СКВУ, УККА, КУК та Капелі Бандуристів відзначити в цьому році 350-річчя смерті великого Гетьмана-Соборника — Петра Конашевича Сагайдачного, що першим поклав міцні основи для створення Козацької Держави.

УДАЛА ЗУСТРІЧ БОЙКІВ У ЧІКАГО

У неділю, 27 лютого 1972 р. в годині 5-ій по полудні, відбулася в Чікаго Зустріч бойків, влаштована місцевим Т-вом „Бойківщина”. Імпреза пройшла з повним успіхом і зала Народнього Союзу була заповнена по береги публікою. Учасників було понад 220 осіб.

Зустріч відкрив голова Т-ва „Бойківщина” проф. Адам Антонович, який привітав учасників, представив почесних гостей: митрополичого радника о. Павла Джулинського і о. Менцінського, д-ра Олеся Бабія, Володимира Тимцюрака, які сиділи за президентським столом, згадавши і не-присутнього проф. Галича, а до ведення програми покликав члена Управи м-р. В. Ничая.

У програму культурної розваги входила „Жива газета” з висвітленням д-ром Романом Ковальським знімок з різномірними картинками з Бойківщини з поясненням і доповіддю проф. О. Бережницького з Бофало, головного редактора „Літопису Бойківщини”. Відтак слідувала перекуска, яку молитвою о. Менцінський започаткував, а о. Джулинський закінчив.

Дальше слідували деклямації найкращих серед учениць декламаторок: Лесі Попіль „Бойківщині” — Подолянки і Марусі Слободян „Каменярі” — Івана Франка”. Обі декламаторки виступали

в народніх строях. Опісля мішаний хор парафії св. Йосифа з Чікаго-Північ, під диргентурою Юліяна Позняка, дійсно по мистецьки відспівав: „Ой, на горі пшениченька”, нар. пісня, муз. Степового, „Верховина, мати моя”, нар. пісня, при акордіоні — Левкович, сольоспів — Василь Зарицький, „Білі каштани”, слова Малишка, муз. Майбороди, сольоспів—Жом-як і Зенон Гук, при фортепіяні — Ірина Голод. Останню пісню на домагання публіки хор проспівав удруге. За дійсно гарне виконання публіка нагородила хористів рясними оплесками.

До веселого настрою, який весь час панував серед публіки, долучився і сміх, що його викликала гумореска про бойків, яку спеціально написав і виголосив Володимир Андрушко.

Відтак учасники зустрічі оглядали ще виставку, що складалася з різномірних знімок з Бойківщини та з експонатів: мініатюрна бойківська церковця, хата, сани, колодязь, пряділка, терлиця, плуг і інші, а також з десяти ляльок у бойківських строях, які дала на виставку із свого комплекту Марія Гриневиц, членкиня 22-го відділу Союзу Українок у Чікаго.

Мистецьку виставку зорганізувала і над нею наглядала мистецька референтка учителька Соломія Кавка.

В. А.

ЗОЛОТИЙ ЮВІЛЕЙ ПОДРУЖЖЯ

В Едмонтоні 12 лютого 1972 р. панство Іван і Матрона Цепіни святкували свій золотий ювілей

подружжя. Ювілят родом із зах. земель України, село Бистра, повіт Ст. Самбір. а його дружина

із сусіднього села Михновець, пов. Турка над Стрисм. Ювілят приїхав до Канади 1928 року, відтак 1934 року спровадив свою жінку зі сином, що є агрономом. Прийняття відбулося в хаті сина при вул. 125—106 Ave. — синова з чоловіком і внуками приготували гостину, дуже вміло і смачно. П.п. Різен Іван і Стефа були друзи. Гостина почалася молитвою, відтак дружба підніс тост на честь ювілятів, а гості заспівали грімке „многая літа”.

Ювіляти одержали GRATULACIЇ від прем'єра Альберти Логіда, гу-

бер. Грента Мекюсна та мейора Едмонтона Айвора Дента. Повна хата людей 5 різних національностей. Про життя і пережиття ювілята розповів гостям Г. Кунцяк, відтак діти з унуками піднесли ювілятам гарні дарунки від себе і гостей та заспівали многая літа. Ювіляти зворушливо всім дякували за милу несподіванку і гарні дарунки. При кінці п. Кунцяк попросив гостей, щоб при тій okazji зложили дещо на пресу, на що гості відгукнулися і зложили \$10, відтак гарно бавилися до пізньої ночі.

ГОЛОВНА УПРАВА ТОВАРИСТВА „БОЙКІВЩИНА”

Філядельфія, квітень 1972 р.

О Б І Ж Н И К ч. 11

До Відділів і Мужів Довір'я:

Цим обіжником звертаємось до Вас, дорогі земляки, в таких важливих справах:

1. Ювілейна зустріч на „Союзівці”:

В днях 20 і 21 травня 1972 р. відбулась на „Союзівці” в Кергонксон, Н.Й., Ювілейна зустріч, присвячена гетьманові П. Конашевичу Сагайдачному в 350-ті роковини його смерті. Як відомо, Сагайдачний походив з Кульчиць — Самбірщина на Бойківщині і був одним із найвизначніших гетьманів.

2. Виставка церковного будівництва і народнього мистецтва Бойківщини.

В днях від 6 до 21 травня 1972 р. відбулася у Філядельфії перша Виставка Оригінального Церковного Будівництва і Мистецтва. Виставка ця є так приготована, що її можна висилати і влаштовувати в інших містах. На кругло 100 картонах є показані взірці церков з усіх районів Бойківщини.

Відділи і мужі довір'я, які бажали б у себе показати цю виставку, повинні звертатися до нас та домовитися щодо висилки і часу.

3. Товариство, а не Комітет:

Як ми вже інформували в попередніх обіжниках, згідно з ухвалою з'їзду, ми заложили постійне Товариство, оперте на статутах, які вислано всім відділам і мужам довір'я. Формою приналежности

Головна Управа Т-ва „Бойківщина”. Сидять: секретар м-р. Мирон Утриско, реф. поші ред. Ліда Бура-
чицька, голова о. Станіслав Дашо, член ред. колегії інж. Степан Кульчицький, заст. голови д-р Петро
Федорів і касир Мирон Баралецький. Стоять: імпрезова референтка Іванна Клімовська, господ. реф.
Інж. Юлія Головач, член Конгр. Комісії інж. Теодор Ільницький, м-р. Галица Утриско, заст. голови
проф. Олександр Татомір і вільний член п. Христл Ганас.

ВИДАВНИЧИЙ ФОНД „БОЙКІВЩИНИ”

Від січня до 20 серпня 1972 р.

Перш усього вітасмо нашого Добродія п. Юлію Децик, що вплата 50.00 дол. і п. Михайла Головея, що вплатою 16.00 дол. доповнив суму 50.00 дол.

Дальше вплатили:

П. Т. Антін Лазірко \$20.00. По \$10.00: Володимир Бакалець, мгр. Адам Гординський, Михайло Колодій, Теофіль Конецький, Марія і Володимир Кульчицькі, Осип Матківський, Василь Пащак, мгр. Мирон Утриско.

По \$6.00: Олекса Карп'як, д-р Борис Филипчак.

\$5.50: Ілько Червінський.

По \$5.00: Ірина Гребеняк, Василь Гавдан, д-р Богдан Гарбовський, Богдан Данилович, Ярослав Климовський, Іван Кульчицький, М. Курчак, Михайло Кузьмінський, Володимир Лесик, інж. Володимир Осередчук, Іван Плетенецький, Володимир Радевич, Самуїл Ровдич, Василь Салямон, М.і і М. Семанишин, Микола Тарчанини, д-р Іван Тесля, Степан Хом'як, д-р Б. Федорів, Петро Юстин.

По \$3.00: інж. Методій Борецький, Петро Годованець, Петро Луцик, Олександра Шпиталь.

По \$2.00: Андрій Барило, Михайло Вишатицький, Леонтина і Володимир Гошовські, Борис Гичка, Володимир Добромільський, Дмитро Крупа, Ярослав Пасічинський, Роман Пристай, Михайло Сенета, Василь Мокей, Євстахій Мочульський, Слабий, Франк Стубан, Василь Терлецький, М. Шегейда.

По \$1.00: о. Теофіль Гурко, Василь Захарія, Семен Гаран, Роман Масляк, Ольга Сенета, Константин Сольчаник, Н.Н., В. Шегейда.

Усім жертводавцям щире спасибі!

Датки на пресовий фонд „Літопису Байківщини”

Від січня до 20 серпня 1972 р.

Зі збірки на Вечорі про Карпатську Україну в Гемпстед вплатив п. Плетенецький \$13.00.

На ювілейному прийняттю п. І. Цепіна в Едмонтоні зібрано \$10.00.

Дальше вплатили: п. т. Євгенія і Зенон Корчинські	\$13.00
Ольга і Григорій Сливка	10.00
Самуїл Ровдич	8.00
Олександр Сидоряк, Данило Маціканич по	7.00
Мирослав Волянський	6.00

По \$5.00: Василь Брух, Марія Гординська, Наталія Загайкевич, Михайло Колодій, Михайло Кузьмінський, Мотря Макар, Михайло Рапач, Іван Різень, Степан Яць.

По \$3.00: Дмитро Пукас, Михайло Вовчик, Йосиф Іванчук, інж. Ростислав Ільницький, Богдан Куцан, Петро Луцик, о. В. Олач, Володимир Осідач, о. д-р М. Сопуляк, Франк Стубан.

По \$2.30: Люба Гоянюк. По 2.00: Данило Василь, Леонтина і Володимир Гошовські, Василь Вовканич, Ірина і Ярослав Качанівські, Леся Княжинська, Роман Пристай, Микола Сеновят, Олександра Шпиталь. \$1.50: Михайло Яремко.

По \$1.00: Марія і Михайло Бодляки, Теодор Грицик, Василь Захарія, Іван Воробець-Карпатський, Павло Крамар, Микола Лінинський, Іван Лодинський, д-р Ігнатій Метіль, Василь Прокіп, Володимир Радевич, Катерина Парфенюк, Матій Сас, Михайло Семанич.
За всі датки щиро дякуємо. Хто черговий?

ТІ, ЩО РОЗБУДОВУЮТЬ ВИДАВНИЧИЙ ФОНД Т-ВА „БОЙКІВЩИНА”

Мгр. Мирон Утриско ліста ч. 206 \$102.50 і ліста ч. 243 \$80.00.

Оля Духнич і І. Кульчицький ліста ч. 250 \$100.00.

Іван Плетенецький л. ч. 241 \$16.00

Осип Матківський л. ч. 15 \$ 18.00

Василь Пащак л. ч. 196 \$10.00

Інж. Методій Борецький л. ч. 74 \$3.00

Микола Паращак л. ч. 212 \$152.00 — збірка на поминках по бл. п.

О. Пинянському.

Збірщикам щиро дякуємо за їх труд. Усіх, що мають збіркові листи, а ще не перевели збірок, просимо їх якнайскорше перевести та зібрані гроші, разом з листами переслати до Головної Управи Т-ва.

Касир Т-ва „Бойківщина” Мирон Баранецький

На поминках по бл. п. Осипові Пинянському в Торонті зложили на збіркову листу ч. 212: Василь Брух, Теодор Боднарський, Е. Зарічний, М. Е. Івахів, Степан Піх, Іван Різень, Теодор Попович, Микола Паращак, Микола Шемердяк, Теодор Удич, Ольга Ясінська зложили по \$10.00.

Андрій Барило, Юрко Головацький, Степан Дністрян, І. Костко, Антонина Зис, Іван Лехновський, Іван Оленчук, Петро Селемен, Василь Тацяк по \$5.00.

А. Гарний, М. Кузь і А. Левицький по \$2.00, а Е. Зарічний \$1.00.
Збірку перевів Микола Паращак.

Відділ в Едмонтоні перевів коляду, яка дала \$157.00. Коляду зложили: Михайло Гвоздецький \$20.00, Іван Цепин \$10.00. По \$5.00: Олекса Зинич, Йосип Крупа, Теодор Кунц, Віктор Постойко, Володимир Марич, о. Григорій Василів, Володимир Паїк, Гаврило Зинич, Степан Питик, Іван Зварич, Микола Британ, Олекса Роль, Іван Різень, Микола Фляк, Іван Фляк, Микола Тобійчук, Семен Тобійчук, М. Кузьо, Д. Росичук, Василь Бурак. По \$4.00: К. Кузьмак, М. Жащівський, Петро Бурак, С. Гопак. По \$3.00: Василь Гошко, С. Онисько. По \$2.00: Матвій Сас і Степан Мацур. \$1.00: В. Пухир.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ

Померла дружина голови Т-ва „Бойківщина”

бл. п. **МАРІЯ ДАШО**

В дні 14 травня 1972 року упокоїлася в Бозі, на 76-му році свого трудолюбивого життя бл. п. Марія з Гоцьких Дашо, дружина голови нашого Товариства всеч. о. кат. Станислава Дашо та мати члена Головної Управи п. Христини Ганас. Похорони відбулися у Філядельфії при численній участі духовенства і громадян, а зокрема кол. жителів бойківської Верховини, які прийли масово попрощати свою незабутню „їмость”. На поминках від Головної Управи Т-ва „Бойківщина” прощав покійну мгр. Мирон Утриско, наводячи заслуги її для об'єднання всіх бойків в одно товариство. Достойному голові нашого Товариства всеч. о. катехитові і доні п-і Христі з родиною складаємо щирі вислови співчуття. Хай чужа земля, на якій покійна спочила, заступить їй бойківську Верховину, яку вона так любила.

У Філядельфії померла **СТЕФАНІЯ БОРЕЦЬКА** з Квітковських

25 лютого 1972 року після довгої, важкої недуги померла в лікарні св. Йосифа у Філядельфії сл. п. Степанія Борецька, мати члена Головної Управи Т-ва „Бойківщина” інж. Методія Борецького — родом з с. Страшевичі, Самбірського повіту на Бойківщині. Покій-

на залишила в смутку двох синів, згаданого Методія і Олександра, сестру в Детройті і ближчу та дальшу родину в Україні. Інж. М. Борецькому і його братові складаємо щирі вислови співчуття.

На 82-му році життя помер бл. п.

ГІЛЯРІЙ БІЛИНСЬКИЙ

Ділимося сумною вісткою, що в дні 21 лютого 1972 року упокоївся в Бозі бл. п. Гілярій Мілішович Білинський, народжений у Білині Великій на Бойківщині. Дітям покійного ш. п. Осипі Грабовецькій і п. Гнатові Білинському, відомим громадським діячам, складаємо щирі вислови співчуття.

В Торонті помер бл. п. **ОСИП ПИНЯНСЬКИЙ**

Сумом оповилася ціла бойківська громада по відході на вічний спочинок активного і прихильного громадянина, організатора і найактивнішого члена Торонтоного Відділу Т-ва Бойківщина бл. п. Осипа Пинянського ур. Старого Самбора. В травні м. р., якраз на передодні Зустрічі на „Союзівці” перестало битись серце одного з кращих синів бойківської Верховини! Бл. п. Осип Пинянський був активним учасником усіх зустрічей, зборів, імпрез та з'їздів наших верховинців від самих початків. Родині складаємо сердечні вислови співчуття. Хай чужа земля буде йому легкою.

†

**бл. п. Впр. о.
МИХАЙЛО ГОРОДИСЬКИЙ**

Дня 9 грудня 1966 р. упокоївся в Господі в Торонті, Онт., Канада, бл. п. Впр. о. Михайло Городиський. Покійний народився 25 жовтня 1882 р. в Гордині б. Самбора на Бойківщині.

В спадку по собі покійний залишив багато гарних віршів, з яких один передаємо:

О, стріхи мої низькі,

О, гори мої сині!

Які ви серцю близькі,

Я чую це лиш нині.

Я щолити нині бачу

В чужім, далекім краю,

Коли за вами плачу,

Коли про вас згадаю.

Коли чужі достатки

Я рідним горем мірю,

А всеж і на чужині

В майбутнє наше вірю.

†

Бл. п. КАТЕРИНА СЛІПЕЦЬ

В Бристоль, Па., померла в дні 26 травня 1972 р. наша землячка бл. п. Катерина Сліпець, з дому Лисак, родом з Лужка Горішнього на Бойківщині. Чоловікові покійної п. Тимотесві Сліпець пересиласмо щирі вислови співчуття.

†

Бл. п. ВОЛОДИМИР ЧАВС

В Детройті помер після довшої недуги, на 57 році життя, 13 вересня 1972 року бл. п. д-р Володимир Чавс, кол. адвокат зі Львова. Покійний був активним громадським діячем. Вічна Йому пам'ять!

З М І С Т

Ярослав Рудницький. Походження назви бойків	3
Микола Фляк. Місто Самбір у XV—XVI сторіччях	6
О. Б. Польські дослідники Бойківщини	19
Олена Залізняк. Народне вбрання в селі Сенечолі	22
З поїздки на Бойківщину	25
Ярослав Рудницький. Кульчичі чи Кільчичі?	29
Показчик „Літопису Бойківщини” з рр. 1931-39 ...	32
Олександр Татомир. Культурні скарби Бойківщини ...	34
Іван Филитчак. Соловій Бойківщини	39
Володимир Андрушко. Довбуш на Бойківщині	42
Міра Гірська. Ватра	51
І. Недерцані-Вебер. Бойко з-під Скольного між червоношкірими	54
Петро Мегик. Слово на відкритті виставки	61
Хроніка. Нові видання	61
М. Островерха. Зі світлих сторінок минулого	62
Володимир Андрушко. Д-р Олекса Дереш	63
Софія Чехович. Скульптор Лука Біганич	67
Виставка церковної архітектури	69
Ювілейна зустріч у 350-ліття смерти гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного	69
Т-во „Бойківщина” вшанувало гетьмана П. Конашевича Сагайдачного	70
Удала зустріч бойків у Чикаго	72
Золотий ювілей подружжя	72
Головна Управа Т-ва „Бойківщина” (обіжник)	73
Видавничий фонд „Бойківщини”	76
Посмертні згадки	78

